

27/10/2014

Friends of the Earth Middle East
جمعية أصدقاء الأرض الشرق الأوسط
ידידי כדור הארץ המזרח התיכון

RSBNOF
חוזר סלע ברנשטיין
| אדריכלות נוף | סביבה

תכניות רעיוניות למעיינות פיילוט

תכנית אב למעיינות בהרי יהודה

תודות לכל המשתתפים בפגישות "פורום המעיינות":

נימי יפה מ.א. מטה יהודה
יוסי משה מ.א. מטה יהודה
אבי ברכה יחידה סביבתית שורק
משה סוויסה מ.א. מטה יהודה
אריאל כהן רשות הטבע והגנים
זאב הכהן רשות הטבע והגנים
גידי בשן הקרן הקיימת לישראל
מנחם זלוצקי המשרד להגנת הסביבה
אמיר ארז המשרד להגנת הסביבה
פבלו בצר רשות העתיקות
ניצה קרניאל לוי יחידה סביבתית שורק
בועז מלמד יחידה סביבתית שורק
אברהם שקד החברה להגנת הטבע
ד"ר אורית סקוטלסקי החברה להגנת הטבע

צוות תכנית האב:

הוכן עבור: ידידי כדור הארץ מזה"ת, עבור יחידה סביבתית שורק ומ.א. מטה יהודה, כחלק מתכנית "שומרים על מי התהום" במימון האיחוד האירופי- קרן ENPI- CBCMED

ניהול פרויקט: ד"ר יובל ארבל וגילת ברתנא

אדריכלות נוף: צופיה רוזנר סלע ואיריס ברנשטיין

סקר המעיינות: מכון דש"א : אורי רמון ועמית מנדלסון

ייעוץ בתי גידול לחים: האקולוג ד"ר אבי אוזן

גיאולוגיה והידרולוגיה: ד"ר עמיר אידלמן, אריאל כהן

סטטוטוריקה: עמית מנדלסון

ארכיאולוגיה: גדעון סולימני

עריכת מפות GIS: מכון דש"א: דקלה זיידמן

תוכן העניינים

27	מעיינות הפיילוט	5	הקדמה
27	הקדמה	5	מטרות תכנית האב
28	תהליך תכנון מפורט למעיינות	6	הליך העבודה
30	עקרונות מתווים למעיינות הפיילוט על בסיס תכני האב	6	עקרונות מפתח בתכנית האב
31	עין שריג	7	בסיס העבודה
33	עין חנדק	10	מרכיבי תכנית האב
37	עין ספיר	11	הרובד המערכת: יחידות הנוף
40	עין מסלע, עין מנהר ועין יואל	17	המעיינות ביחידות הנוף
44	עין לאמור	19	מסדרונות אקולוגיים ואזורי ההזנה
	טבלאות:	20	המרחבים היוזואליים של המעיינות
30	עקרונות מתווים למעיינות הפיילוט על בסיס תוכנית האב	23	סביבת המעיין וערכיות המעיין
46	המעיינות בתכלולי הנוף והטיילות: דרוג רמות פיתוח	25	ניהול המעיינות: סוגיות ניהול, בטיחות ושירותים נילווים
54	מצב המעיינות	26	המלצות לשימושים ולרמות התערבות במעיינות בהתאם ליחידות הנוף ולמכלולי הטיילות והנופש

רשימת מפות

8	יערות, שמורות טבע וגנים לאומיים מעמד סטטוטורי
12	מפה גיאומורפולוגית
13	אגני היקוות
14	רצף עירוני
15	רצף יערות מחטניים
16	מפת יחידות נוף
19	מסדרונות אקולוגיים
22	מרחבים ויזואליים
24	סביבת המעיינות
29	מעיינות הפיילוט

הקדמה

תכנית האב מציעה מסגרת מנחה לתכנון המעיינות בהרי יהודה בהתאם לנתונים עדכניים אשר נאספו ע"י צוות עורכי התכנית¹.

מטרתה העיקרית של התכנית ליצר מסמך של מדיניות מוסכמת שתהווה בסיס לשיתוף פעולה לקידום המעיינות בהרי יהודה. שיתוף פעולה זה נמצא חיוני לאור מצבם ההולך ומדרדר של המעיינות.

המעיינות מהווים מוקד משיכה למגוון רחב של פעילויות ציבוריות, הגורמות לשחיקה מתמשכת של מבנה המעיינות והמערכת האקולוגית שלהם. בחלק מהמעיינות נהרסו המערכות האקולוגיות ו/או השרידים הבנויים לחלוטין.

תכנית האב משקפת מגמה משותפת של כל נציגי הגופים הממשלתיים והציבוריים, שהשתתפו בתהליך העבודה במסגרת "פורום המעיינות".

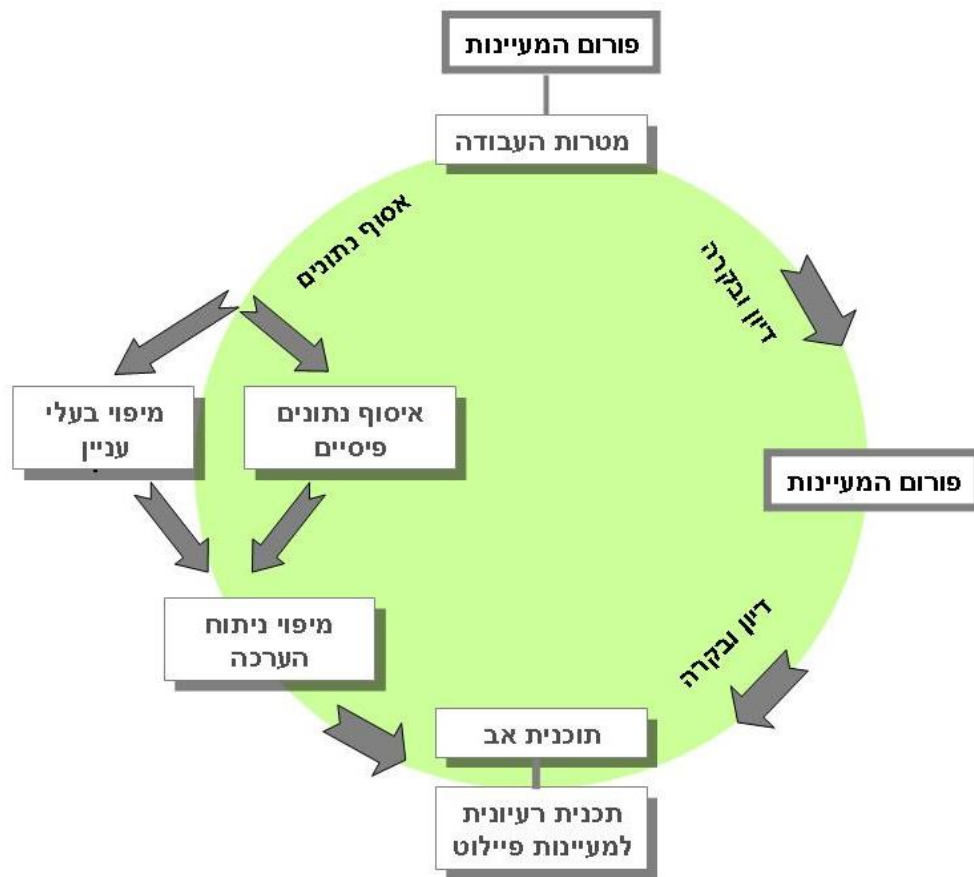
מטרות תכנית האב נגזרו מהתהליך העבודה של הפורום ומהנתונים הרבים שנאספו ע"י צוות התכנון.

מטרות תכנית האב:

- שימור ערכי הטבע והמורשת של המעיינות כנכסי תרבות בהווה ולדורות הבאים.
- חידוש הקשר בין המעיינות לבין המרחב בו הם נמצאים.
- יצירת קשר בין היישובים לבין המעיינות הסמוכים להם כחלק משמירה על המעיינות מחד, וחיזוק זהות היישובים במרחב הכפרי של הרי יהודה מאידך.
- מתן תרומה למערך הטיילות והתיירות במטה יהודה ואגן השורק, המהווה מרחב ירוק בין שני מטרופולינים.
- הגברת המודעות לרגישותם של המעיינות, וקביעת עקרונות התערבות, דרגות פיתוח ודרכי פעולה לשימורם לצד פיתוח בר קיימא בסביבתם.

¹ <http://deshe.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=89fc7ec7e07e4d66aafcd5e5ecbcfde57>

הליך העבודה

העבודה על מעיינות הרי יהודה משקפת שיתוף פעולה בין מספר גופים ממשלתיים וארגוני סביבה ביוזמת ובהובלת ידידי כדור הארץ. לקידום מטרות הפרויקט הקימו ידידי כדור הארץ את פורום המעיינות במטה יהודה, בו שותפים נציגי המועצה האזורית מטה יהודה, יחידה סביבתית שורק, רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה, רשות העתיקות, קרן קיימת לישראל, החברה להגנת הטבע, רשות ניקוז ונציגי יישובים. נציגי הפורום יחד עם ידידי כדור הארץ הגדירו את מטרות התכנית. פורום המעיינות ליווה את גיבוש התכנית במהלך העבודה. תהליך העבודה כלל מיפוי שחקנים ובעלי עניין, איסוף נתונים, מיפוי, ניתוח והערכה, גיבוש תכנית אב ותוכניות רעיוניות למעיינות שהוגדרו כמעיינות פיילוט (ראה תרשים 1).

עקרונות מפתח בתכנית האב:

המעיינות, שהיוו בעבר את לב חייה של הקהילה החקלאית, נותרו שרידים המנותקים לחלוטין מסביבתם. במסגרת הכנת תכנית האב נבחנו קשרים בין המעיינות לבין המרחב במספר קני מידה, כדי לשלב את הפעילות בהם במציאות הקיימת היום. מניתוח התכנית מציעה קשר תכנוני בין המעיין לסביבתו הקרובה, ולנוף הדומיננטי הנצפה ממנו ובכך משפיע על חווית המבקר בו. כל זאת תוך התחשבות בהיבט המערכת של יחידת הנוף האזורי בו המעיין נמצא.

בכך מנסה התוכנית לחזק את המעיינות כחלק ממגוון הנופים הקיים של מרחב הרי יהודה כמשאבים של תרבות והזדמנות להעשרת התיירות, הנופש והטיילות במטה יהודה.

בסיס העבודה:

תאום סטטוטורי והיבטים חוקיים

כל התערבות במעיין והכוונת קהל אליו מחיבת בחינה סטטוטורית. יותר ממחצית המעיינות בהרי יהודה נמצאים בשטחים של משבצות יישובים, ולכן הפעילות בהם צריכה להיות בהתאם לתב"ע ובתאום מלא עם היישובים והמועצה.

מעיינות הנמצאים בשטחי יער מחייבים תאום עם הקרן הקיימת לישראל ולפעולות לפי הוראות תמ"א 22. מעיינות הנמצאים בשטחי שמורות טבע וגנים לאומיים מחייבים תאום עם רשות הטבע והגנים ולפעולות לפי הוראות תמ"א 8 (ר' מפה בעמוד הבא).

טיפול, שיקום ופיתוח המעיין וסביבתו מחייבים היתרים על בסיס החוקים הבאים:

- עבודות בינוי ופיתוח – היתר על פי חוק התכנון והבניה וחוק העתיקות.
- הטיית המים - חוק המים.
- פעולות הכרוכות בהתערבות בחי ובצומח- היתר על בסיס חוק ערכי טבע מוגנים.

תכניות סטטוטוריות ותוכניות אב

תוכנית האב למעיינות מתייחסת לאתרים נקודתיים במרחב מתוכנן. אי לכך היא מתבססת על תוכניות מתאר ואב ארציות ומחוזיות, ומציעה בהתאם להן הנחיות לטיפול במעיינות.

תמ"א 35, תמ"א 8 ותמ"א 22

התוכניות הארציות: תמ"א 35, תמ"א 22 ותמ"א 8 משלימות יחדיו מתווה סטטוטורי שעיקרו שימור של רצף שטחים פתוחים באזור ההררי של הרי יהודה. לפי תמ"א 35 רב השטח הוא בעל רגישות נופית-סביבתית גבוהה.

תמ"מ 30/1

תוכנית המתאר המחוזית מחזקת את תוכניות המתאר הארציות בשימור רצפים של שטחים פתוחים ע"י סימון אזור ליבה, המתחיל מערבית לרצף הבינוי ממבשרת בצפון ועד עמינדב בדרום.

תוכנית אב לתיירות של מטה יהודה

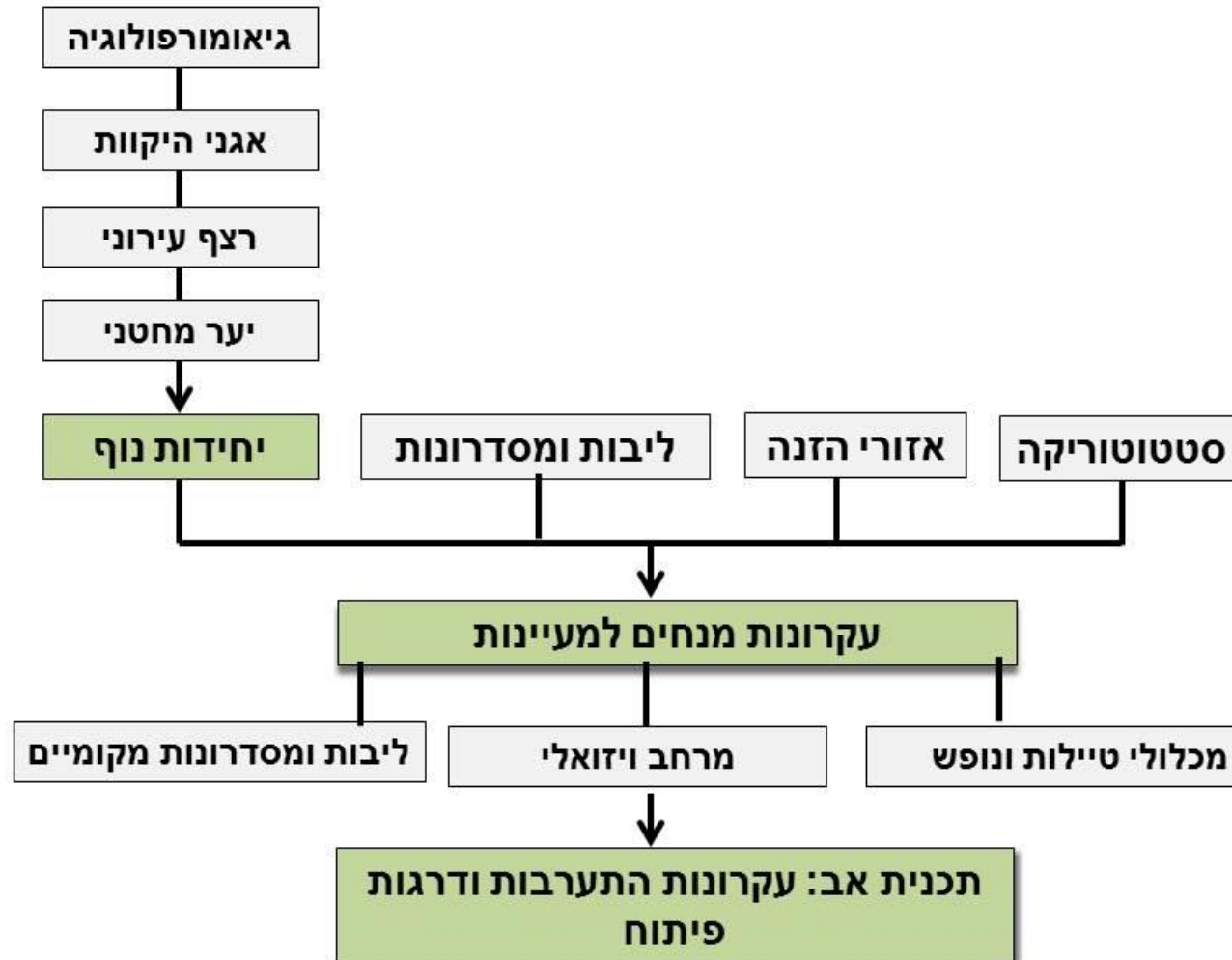
תוכנית האב של מטה יהודה שואפת לחזק את שטחי המועצה כראות ירוקות בין שני מטרופולינים. התוכנית "הולמת את המדיניות הסטטוטורית ומכוונת את הפיתוח לתחום היישובים תוך שמירה קפדנית על השטחים הפתוחים"².

תוכניות מפורטות ליערות

פארק בגין, בדרך אל העיר, יער סטף, יער ירושלים, פארק נופי ירושלים היוו מסמכי בסיס עבור תתונית האב למעיינות.

² <http://m-yehuda.org.il>

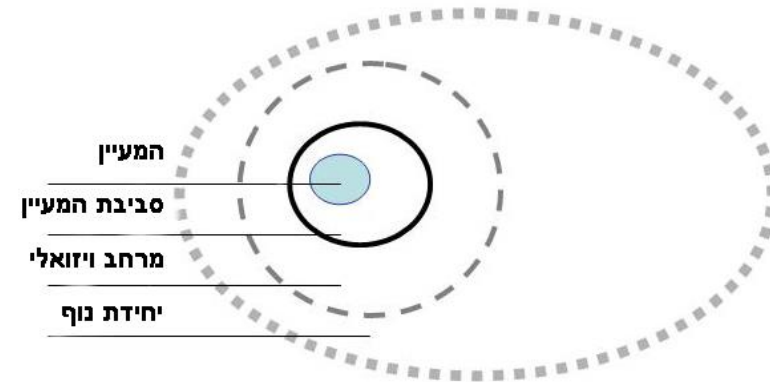
תכנית האב: תרשים זרימה

מרכיבי תכנית האב:

תכנית האב כוללת ארבעה רבדי תכנון:

- יחידת נוף: חבל הארץ בו נמצאים המעיינות
- מכלול נוף: הרובד האזורי-מקומי בו ממוקמים המעיינות
- סביבת המעיין: הנוף המקומי של המעיין
- המעיין: מבנה המעיין, ערכיותו הארכיאולוגית, האדריכלית והאקולוגית

חלוקה עקרונית למעגלי ההקשר של המעיינות למרחב

הרבדים המנחים את הטיפול במעיינות במסגרת תכנית האב:

- יחידות נוף המהוות תכסיות דומיננטיות במרחב ההררי של הרי יהודה.
- מכלולי הנוף המהווים תת יחידות נוף שמשפיעות על חווית המבקר במעיינות.
- במסגרת תוכנית האב נערך ניתוח ערכיות מעיינות שכלל אלמנטים המהווים את מרכיבי המעיינות: ארכיאולוגיה ומורשת, אדריכלות ומצב נביעה.

הרבדים המנחים את הטיפול במעיינות במסגרת תוכניות מפורטות:

- השטח בו נמצא המעיין בקנה המידה המקומי.
- אתר המעיין.

במסגרת התכנון המפורט יש לערוך ניתוח הכולל היבטים משתנים כמו: בתי גידול במעיין וסביבתו, מסדרונות אקולוגיים מקומיים, מפגעים, איכות המים.

הרובד המערכתי: יחידות הנוף

יחידות הנוף מהוות הכוונה ראשונית לפעילויות ושימושים במעיינות. חלוקת שטח התכנית ליחידות נוף התבססה על שילוב של מספר מרכיבים המהווים את התצורות הבולטות ביותר במרחב ההררי של מטה יהודה:

1. לוקה גיאומורפולוגית של שלוחות וערוצים
2. אגני היקוות
3. רצף של בינוי
4. יערות מחטניים
5. שטחים פתוחים

1. חלוקה גיאומורפולוגית: הבסיס לחלוקה הוא המבנה הגיאומורפולוגי של מרחב מטה יהודה המשתרע על פני חטיבות נוף: הרי יהודה ושפלת יהודה. רב המעיינות השופעים במטה יהודה נמצאים בשדרת ההר מקו פרשת המים הארצי מערבה. באזור זה מתנשאות מספר שלוחות מוארכות ממזרח למערב המופרדות בסדרה של נחלים וערוצים. שלוחות אלה מייצרות את המופע הייחודי של הרי יהודה בתחום מטה יהודה (מפה 1).

2. אגני היקוות: שלושה אגנים עקריים מחלקים את מרחב מטה יהודה: נחל שורק במרכזו, נחל איילון בצפון ונחל האלה-לכיש בדרום. נחל שורק הוא בעל נוף בולט באזור ההררי. הנחל מתפתל בסדרה של נפתולים. מקביל לו בנופו הנפתולי הוא נחל כסלון, שנפגש עימו בקצה המצלעות. מצפון זורמים ערוצי המוצא של נחל איילון, המייצרים סדרה של שלוחות מוארכות. בדרום זורמים ערוצי מוצא נחל האלה, הבולטים בנוף חבל הסנסן. אגני ההיקוות המשניים מיצרים תת יחידות נוף לאורך הערוצים המרכזיים (מפה 2).

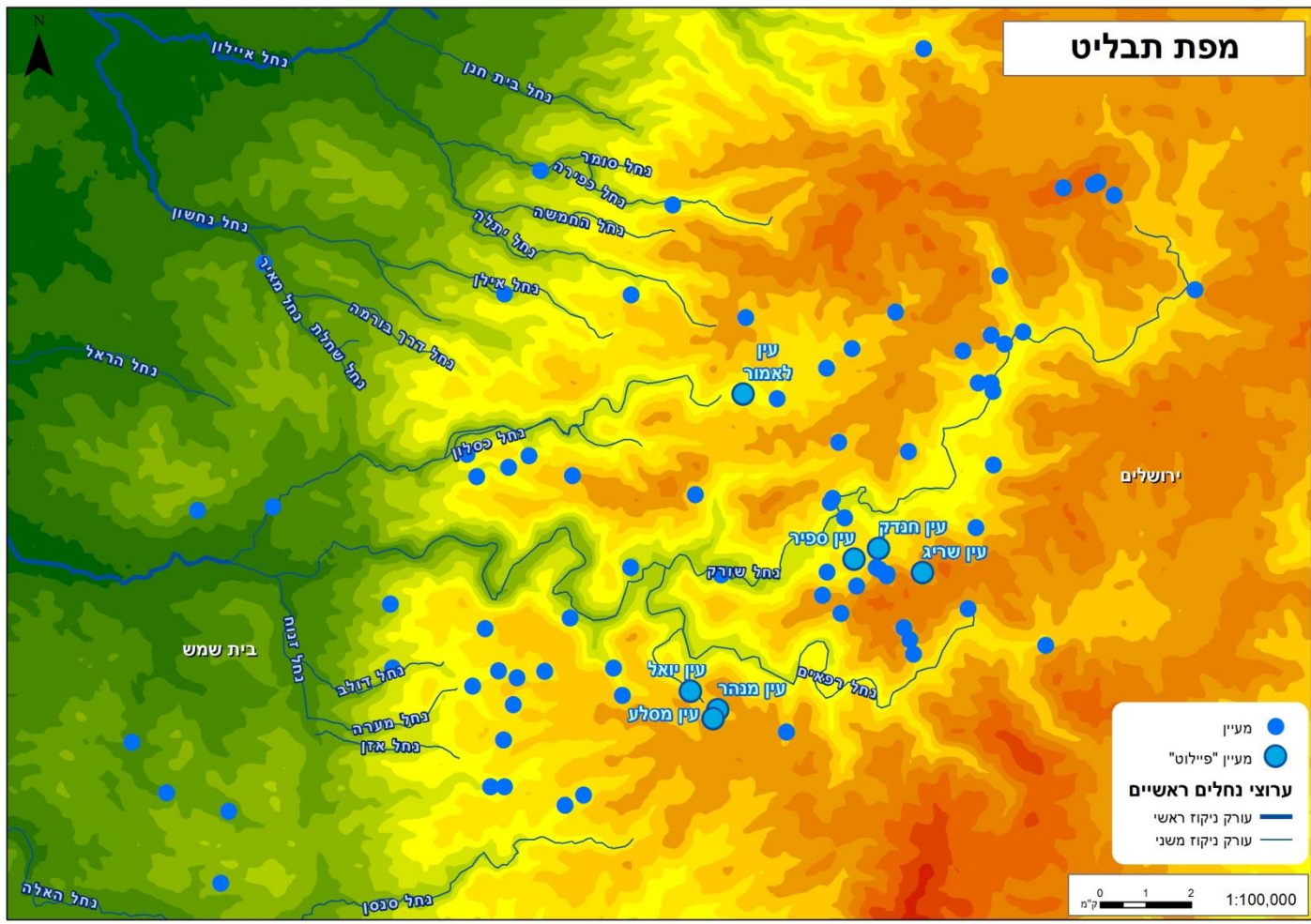
3. רצף הבינוי: חלקו המזרחי של מרחב הרי יהודה גובל בגבולות העיר ירושלים וכולל יישובים סמוכים לה. לשטח הבנוי השפעה דומיננטית על נופים של הרי יהודה וכתוצאה מכך גם על חוויות המבקרים במרחב זה. המעיינות מושפעים ישירות מאגני ההיקוות, ולכן הם מהווים חלק משמעותי בהגדרת חטיבות הנוף בתכנית (מפה 3).

4. רצף יערות מחטניים: המרחב המרכזי של הרי יהודה מיוערים, ובכך מייצרים תצורת נוף דומיננטית. המרחב הנופי של המעיינות והנוף הנשקף מהם משפיעים על חוויות הביקור במעין (מפה 4).

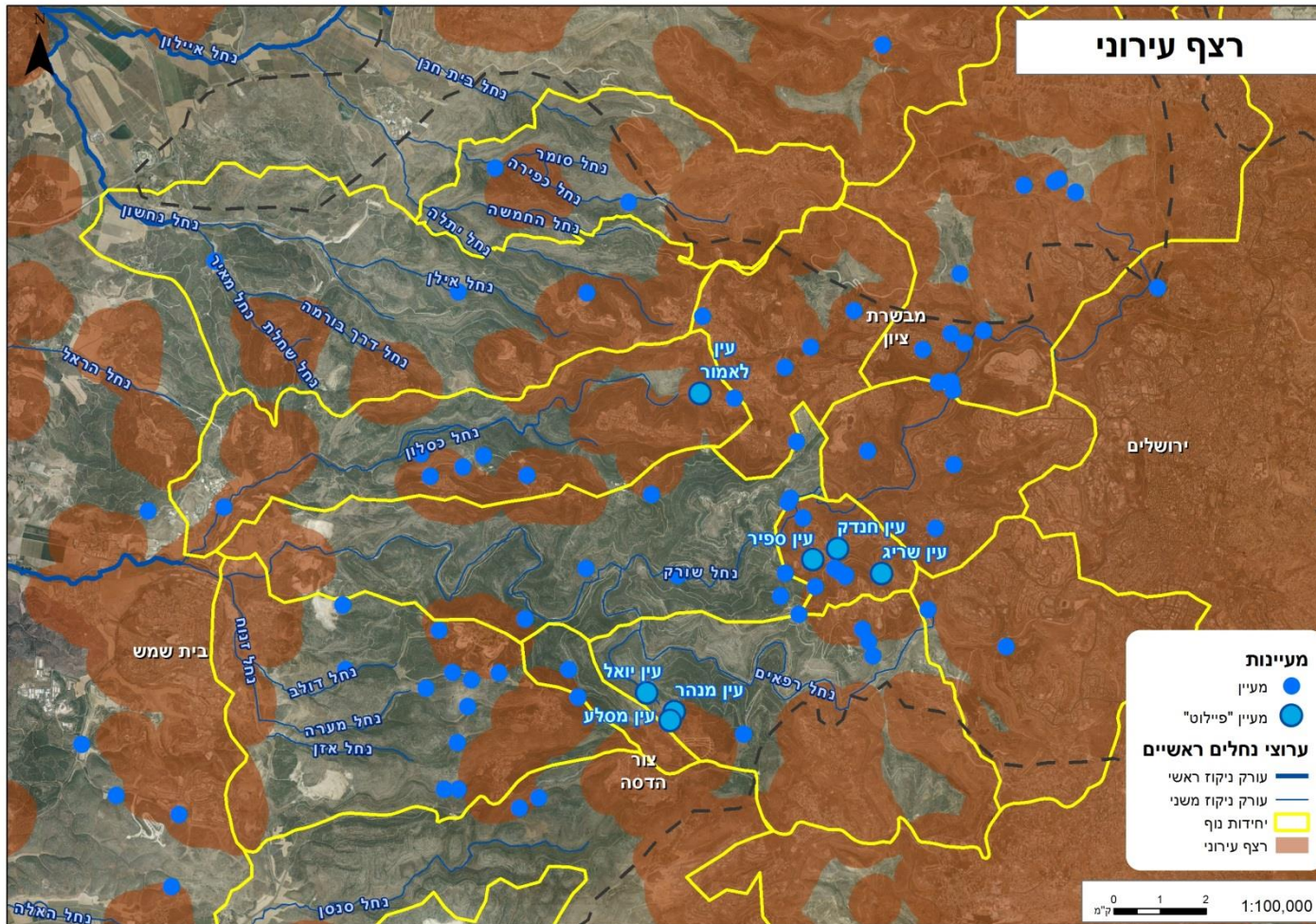
5. שטחים פתוחים: השטחים שאינם מיוערים כוללים פסיפס של אזורי חורש, גריגה ובתה, ומהווים מרחב דומיננטי בעל מאפיינים ייחודיים משלו. חוויות הביקור במעיינות מושפעת מהנוף הפתוח, ומהעובדה שעבודות הפיתוח האנושיות במרחב זה היו המועטות בעשרות השנים האחרונות.

על בסיס המופע הדומיננטי של חמשת הרבדים שפורטו לעיל נקבעו חטיבות נוף אשר מכתיבות גישה עקרונית בשמירה על המעיינות הנמצאים בתוכם (מפה 5).

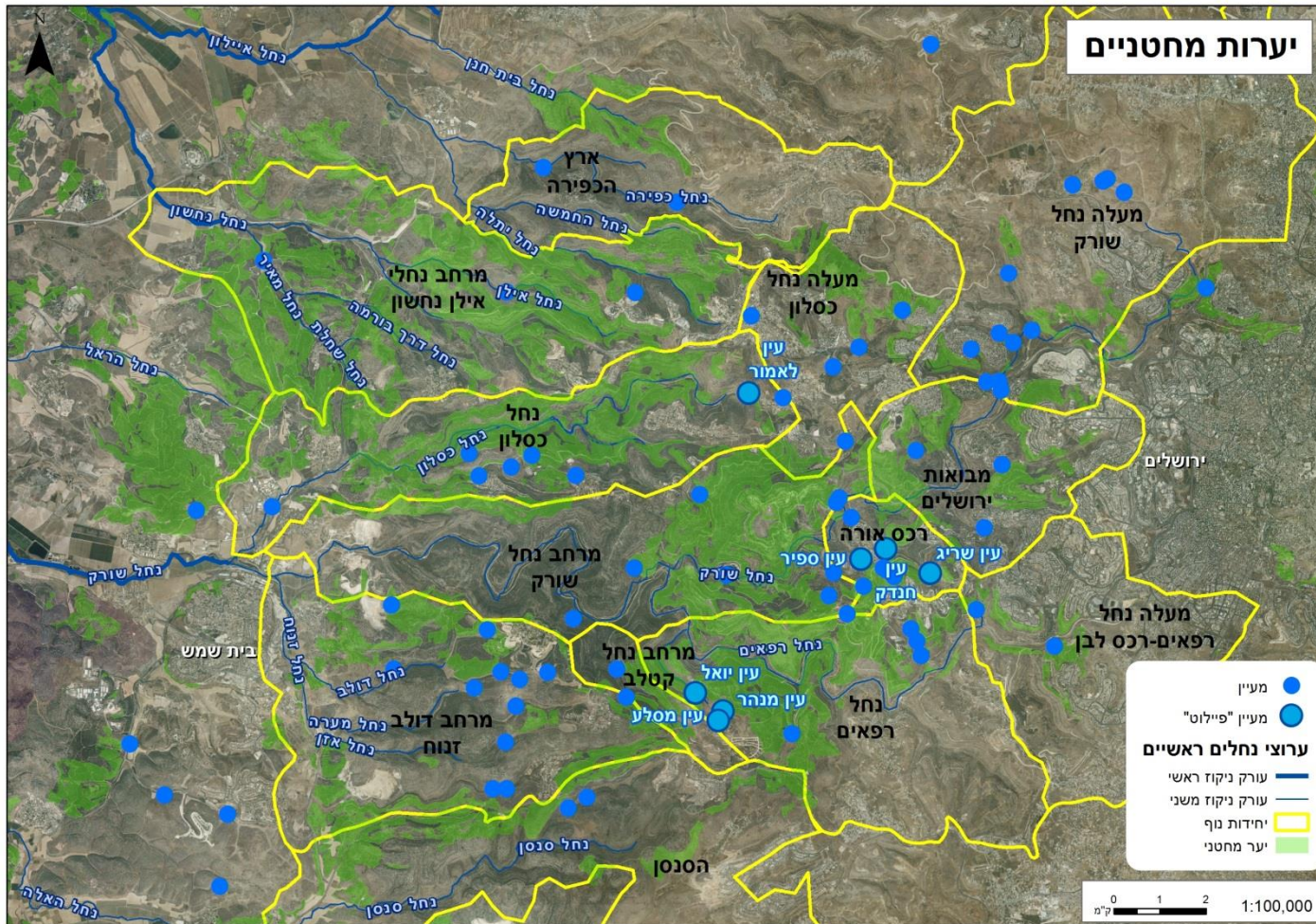
1. מפה גיאומורפולוגית

3. מפת רצף עירוני

4. מפת רצף יערות מחטניים

המעיינות ביחידות הנוף (ראה טבלה בעמוד 26)

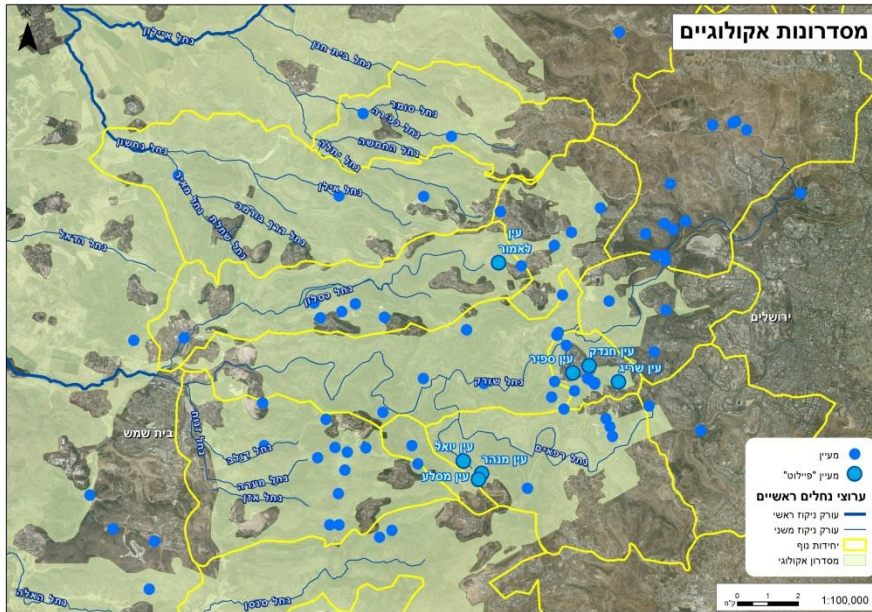

היישוב עין ראפא: שימור נופים של חקלאות מסורתית בקטע נחל כסלון

1. ארץ הכפירה: חטיבת הנוף הצפונית כוללת את הנחלים יתלה ובית חנן, הזורמים לנחל איילון. השלוחות הטרשיות אותן חורצים נחלים אלה, מתאפיינות במסלע חשוף של שכבות גיאולוגיות בולטות, ועליו כתמים של חורש, נטיעות יערניות ושרידי בוסתן. שטח זה נפגע פחות מפריצת דרכים ומפיתוח. לכן הוא משמר נוף פתוח, ומייצר חוויה של שהייה במרחבי טבע. מהשלוחות ישנן תצפיות נרחבות לאזור השפלה והחוף. חטיבת נוף הכפירה, המהווה אזור רגיש וייחודי, מכתיבה עקרונות שימור על מעיינות נטף וכפירה הנמצאים בה.
2. מעלה נחל שורק: מהווה חלק מהפארק המטרופוליני של ירושלים. הפארק כולל מערך שבילי רגל ואופניים ומוקדי שהייה שונים. ככל אתרי הפארק, גם המעיינות שבתוכו מהווים חלק ממכלול של פארק טבע עירוני, המשרת ציבור רחב למטרות נוף, תיירות, נופש וטיילות. לכן פעולות הפיתוח במעיינות צריכות להיות מתואמות עם תוכנית וניהול הפארק.
3. מעלה נחל כסלון: כולל את מוצא נחל כסלון ממורדות מבשרת ציון ועד לקצה העמק החקלאי של הכפר עין ראפא. המעיינות באזור זה מושפעים מסמיכותם לאזורים בנויים ולכביש מספר 1 הן מבחינה נופית והן בשל נגישותם לציבור: חלקם נפגעו מתשתיות הפיתוח, והשאר מהווים מוקדי משיכה לציבור. המעיינות הסמוכים למבשרת ציון מוצעים לשימור ולפיתוח בהתאם לתוכנית כוללת של השטחים הפתוחים הסובבים את היישוב. מעיינות עין ראפא, הנמצאים לאורך נחל כסלון, מוצעים לפיתוח בהתאם לצרכים של תושבי היישוב, המעוניינים לשמר את ערכי המורשת והנוף במרחב החקלאי שלהם.

4. מרחב נחלי אילן נחשון: מהווה מרחב פתוח יערני ברובו, המציע לציבור אזור טיילות ונופש אקסטנסיבי. המעיינות המועטים במרחב זה מוצעים לשיקום ולשימור ברוח יחידת הנוף.
5. יחידת נחל כסלון: מהווה שטח רציף למרחב נחלי אילן נחשון המאופיין ברובו במעבה של יער מחטני ובתוכו כתמי חקלאות ויישובים. מרחב זה מאופיין בפעילות של טיילות ונופש אקסטנסיבי. המעיינות שבו מוצעים לשיקום ולשימור כחלק ממערך נופש האקסטנסיבי שהוא מציע. סמיכותם של חלק מהמעיינות לרמת רזיאל ונגישותם הגבוהה מצריכה לתכנן את שיקום המעיינות בתאום עם היישוב.
6. מבואות ירושלים: מרחב אגן נחל שורק הנמצא בין במת העיר ירושלים להר חרת. המעיינות ביחידה זו נמצאים בתוך או בסמוך לשטחים בנויים, והפיתוח בהם מוצע כחלק ממכלול הנופש של הפארק המטרופוליני של ירושלים.
7. רכס אורה: מורדות הר אורה לכיוון נחל שורק ובהם פסיפס נופי של יער, טרסות עם מטעי זיתים ושטחי חקלאות מוברים (שאין בהם פעילות חקלאית). המעיינות נמצאים במקבץ גדול ויוצא דופן בסמיכותם זה לזה ובנביעתם. במעלה רכס אורה שזורים המעיינות ב"שביל המעיינות", שביל מסומן ונגיש לציבור. המעיינות עין חנדק ועין ספיר הנמצאים במורד רכס אורה ממוקמים בתוך ובסמוך ליישוב אבן ספיר. מעיינות אלה, אשר הוגדרו בעבודה זו כמעיינות פיילוט, צריכים להשתלב עם תוכנית התיירות המקומית של היישוב ובמקביל להתחבר לשביל המעיינות.
8. מרחב נחל שורק: אגן נחל שורק המרכזי מורכב בחלקו הארי משמורת טבע שורק ובשוליו המזרחיים מיער מחטני. אזור זה מוטה שימור, והמעיינות בו מוצעים לשימור, כולל עין קוף ועין אשקף אשר נמצאים בחלק המזרחי והמיוער של היחידה.
9. נחל קטלב: מהווה יחידה נופית קטנה של שמורת טבע, והמעיינות בה הם לשימור.
10. מרחב נחל רפאים: מאופיין במעבה של יער מחטני. הפעילות במעיינות מוצעת להיות חלק אינטגרלי ממכלול הטיילות והנופש של הפארקים היערניים הנמצאים מדרום ומצפון לערוץ הנחל: פארק נופי ירושלים ברכס שורק ופארק בגין הנמצא ברכסים מולו. המעיינות הסמוכים ליישוב מבוא ביתר: עין מנהר, עין מסלע ועין יואל, מוצעים להיכלל בפארק בגין, הסמוך אליהם תוך שיתוף פעולה עם הקהילות בעלות עניין. מרחב דולב-זנוח: מהווה יחידת נוף המאופיינת בשטחים פתוחים של חורש טבעי ובהם עמקים חקלאיים, ברובם לא מעובדים. בשולי המרחב יערות מחטניים ומספר יישובים: מטע, בר גיורא, נס הרים ומחסיה. סמיכותם של המעיינות זה לזה ולאתרים נוספים במרחב, מציעים לראותם כחלק ממכלול אחד. מידת פעילות אדם אקסטנסיבית ביחידה זו מכתיבה רמת שימור גבוהה במעיינות, המאפשרת נגישות להולכי רגל.
11. הסנסן: מרחב פתוח של חורש עם יער מחטני בשוליו. שמורת הטבע בתוכו, ופעילות אדם מועטה מכתובות שימור במרחב זה.

מסדרונות אקולוגיים ואזורי הזנה

מפה 5: המסדרון האקולוגי הארצי במטה יהודה לפי שקדי שדות 2002

שני היבטים נוספים מהווים שיקולים נוספים בהיבט המערכתי של תוכנית האב:

1. אזורי ההזנה של המעיינות
2. המסדרון האקולוגי הארצי

1. כמות המים של המעיינות מושפעת בראש ובראשונה באזורי ההזנה המהווים את שטחי החלחול של מי הגשמים אל מי התהום שיכולים להתנקז למעיין. כל פיתוח באזורים אלו עלול לשנות את משטר המים, ולפגוע בנביעת המעיינות. לכן שמירתם של המעיינות תלויה בשמירה על אזורי ההזנה שלהם. ניתן לראות את מפת אזורי ההזנה של המעיינות בפרק סקר המעיינות המהווה חלק מעבודה זו.

2. המסדרון האקולוגי הארצי מהווה נדבך התייחסות נוסף, המכוון פעולות של שימור ופיתוח בהרי יהודה, כולל במעיינות, להבטחת המשך קיומם של אוכלוסיות ומינים לטווח ארוך. רב המעיינות נמצאים בתחום המסדרון האקולוגי הארצי למעט מעיינות הנמצאים ביישובים ובסמיכות גבוהה לירושלים.

המרחבים היוזאליים של המעינות (מפה 6)

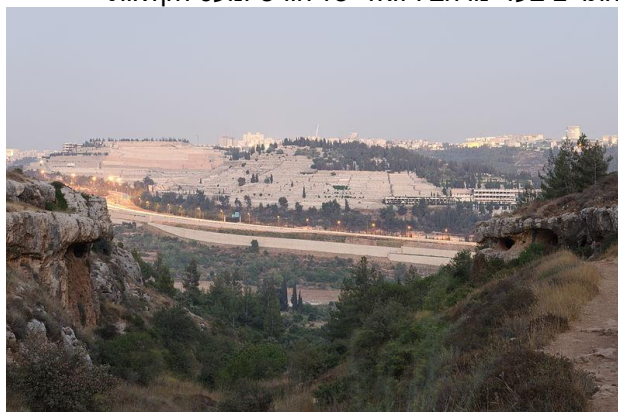
המרחבים היוזאליים של המעינות נקבעו על פי שני קריטריונים:

1. המכלול הנופי הדומיננטי הנצפה מהמעין והמשפיע על חווית המבקר. המכלול הנופי הדומיננטי במרחב משפיע על חווית המבקר בשטח המעיין, גם אם לעיתים במעיין מרכיבי הנוף שונים. המכלול הנופי נקבע על בסיס חמש תכסיות שטח בולטות בהרי יהודה:
 - א. נופי חורש: שטחים פתוחים בהם פעילות האדם קטנה כמו: תשתיות מועטות, כתמי חקלאות אקסטנסיבית ורעיה.
 - ב. נופי יער: שטחי יערות נטועים.
 - ג. נוף של שטחים חקלאיים: שטחים חקלאיים פעילים ו/או מוברים.
 - ד. נוף כפרי: פסיפס של שטחי חורש, יער ושטחי חקלאות הנמצאים בסמיכות ליישובים.
 - ה. נופי שטחים עירוניים: שטחים בנויים, או שטחים פתוחים בהם השטחים הבנויים מהווים חלק עיקרי מהניצפות ומחווית המבקר.
2. סמיכות המעיין לאתרים, המהווים חלק מ"סיפור המקום".

- הקריטריון השני מתייחס למיקומם של המעינות כחלק מאתרים נוספים במרחב והמייצרים יחדיו מכלולים של טיילות, נופש ותיירות. מכלולים אלה מתחלקים ל-4 קטגוריות לפי רמת הפעילות בהם:
- א. טיילות: מקבץ של מעיינות לשימור המהווים יחד עם אתרים בסביבתם מוקדי טיילות.
 - ב. נופש וטיילות לפיתוח מוגבל/בינוני: מקבץ של מעיינות ואתרים המוצעים כמוקדי טיילות ונופש ברמת פיתוח נמוכה בשל מיקומם במרחב ערכי ורגיש.

מכלול טיילות בית עיטאב ביחידת נוף דולב-זנוח: מקבץ מעיינות ואתרים בעלי מרחב יזואלי של חורש ומעט חקלאות

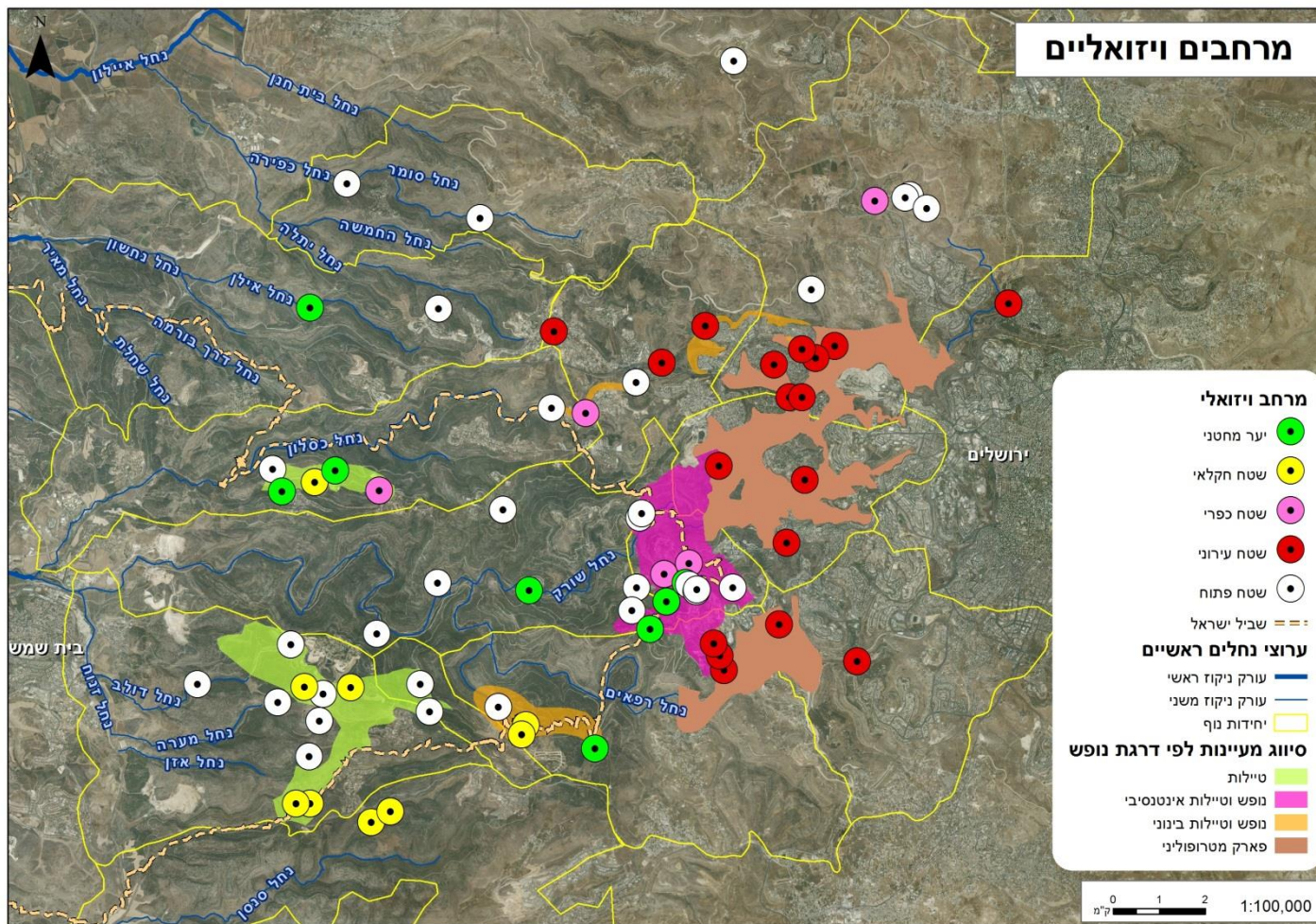
מבט מנחל חלילים ועין חלילים, הנמצאים במכלול פארק מטרופוליני, לעבר ירושלים

- ג. **נופש טיילות פיתוח אינטנסיבי:** מקבץ של מעיינות ואתרים נגישים, הנמצאים בסמיכות או בתוך יישוב עירוני. מעיינות אלו מוצעים לפיתוח למטרות נופש כחלק מהמרקם העירוני בו הם נמצאים. פיתוח אינטנסיבי משמעו מתן אפשרות של נופש וטיילות למספר גדול של מבקרים מבלי לשנות את אופיו של המעיין ומבלי לפגוע בערכיותו.
- ד. **פארק מטרופוליני:** מקבץ של מעיינות ואתרים הנמצאים בפארק המטרופוליני, ומתוך כך מושפעים ממערך הטיילות הנופש והתיירות המנוהלים בו. המעיינות יטופלו בהתאם להנחיות מנהלת הפארק המטרופוליני.

שני קריטריונים אלה, המרחב הויזורלי והקונטקסט הטיילות-נופשי, מספקים רובד נוסף להכוונת הפיתוח והשימור במעיינות: מעיינות שנכללים במכלולי נופש וטיילות ומהווים חלק ממערך שלם של אתרים במרחב שיש להתחשב בהם. יחד עם זאת, חווית המבקר במקום משפיעה אף היא על קביעת רמת פיתוחו של המעיין. לדוגמה: מעיינות במרחב פתוח של נוף וטבע אינם מוצעים לפיתוח עבור שהייה של קהל רב של מבקרים. זאת, כדי לשמור על אופיו של המרחב הקיים. לעומתם, מעיינות בהם ההשפעה העירונית גבוהה, מוצעים לפיתוח בהתאם. כל זאת בהתאם לעקרונות התכנון שצוינו לעיל כמו: מצב סטטוטורי, מסדרון אקולוגי ארצי ויחידת הנוף.

6. מרחבים ויזואליים

המרחבים הויזואליים נקבעו התאם למרחב הויזואלי הנצפה מהמעיין, והמשפיע על חווית המבקר בו.

איכות המים, ערך אקולוגי מקומי ומפגעים הפיכים לא יהוו קריטריונים להערכת המעיין בשל היותם ניתנים לשיקום ולשדרוג בטיפול מערכתי ו/או מקומי נכון. ערכים אלו ייבחנו ויקבלו מענה במסגרת התכנון המפורט.

עין טייסים: מעיין בתוך חורש

עין ביכורה: מעיין בתוך נוף מקומי של חקלאות עתיקה

סביבת המעיין וערכיות המעיין

שני הפרמטרים: סביבת המעיין והמעיין עצמו מתמקדים בקנה המידה המקומי.

סביבת המעיין

השטחים הצמודים למעיינות כוללים חמישה אבות טיפוס של תכסיות במעיינות מטה יהודה:

חקלאות עתיקה: שרידי בוסתנים שנותרו בסמוך למעיינות.

שטחי חורש: צמחיית חורש אשר החליפה ברבות השנים את שטחי חקלאות הבעל והשלחין בקרבת המעיין.

שטחי יער: שטח נטוע ע"י קק"ל.

שטחי חקלאות: שטחים חקלאיים אשר לא הותירו כל צומח טבעי או תרבותי באזור המעיין.

שטח בנוי: מעיינות הנמצאים כיום בשטח מרוצף ובנוי.

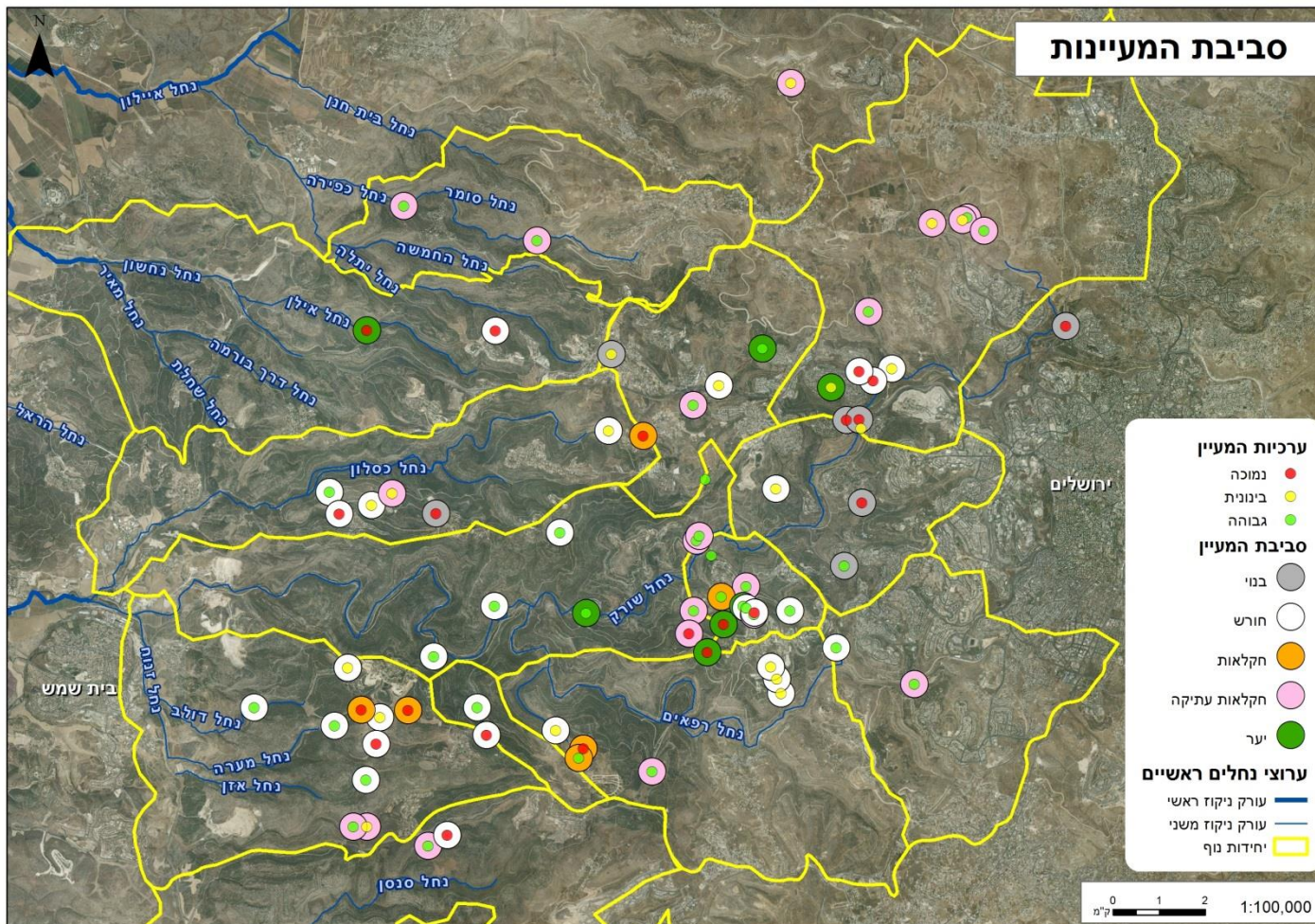
סביבת המעיין מייצרת את הקשר בין המעיין לבין הקונטקסט הערכי שלו כמשאב של תירות במרחב.

חשוב להדגיש שכל פעולה בסביבת המעיין דורשת תכנון מפורט הבוחן את המעיין בהקשר הסטטוטורי והמרחבי שלו כמו: יחידת הנוף, אזור ההזנה, מסדרון אקולוגי ארצי. בהקשר המקומי תהיינה הפעולות במעיין תלויות בהיבטי ארכיאולוגיה, שימור בית הגידול הלח ובית הגידול הים תיכוני, מסדרון אקולוגי מקומי והיבטים רלוונטיים נוספים.

המעיין וערכיותו

המעיינות עצמם נסקרו לפי הקריטריונים הבאים:

מצב הנביעה, ערך ארכיאולוגי, מבנה אדריכלי, מפגעי תשתיות ובינוי (ראה טבלת מצב המעיינות בעמוד 54). נתונים אלה מהווים בסיס לקביעת ערכיות המעיינות והכוונה ראשונית למתן עדיפות לשיקום ושימור מעיינות.

7. סביבת המעיינות

תכסית הצומח בסביבת המעיין וערכיותו של המעיין

ניהול המעיינות: סוגיות ניהול, בטיחות ושירותים נילווים

סוגיות בטיחות

כל פעילות תכנונית ויישומים במעיינות צריכה להיות בהתאם למדיניות הפיתוח והמדיניות של שלושת הגופים המנהלים ואת אישורם.

בנוסף לכך, תכנית האב למעיינות ותוכניות מפורטות לכל מעיין מחייבות מדיניות ברורה לניהול וממשק הקהל בהם. אי לכך תוכניות אלה אינן עומדות בפני עצמן.

בעבודה מקדימה לתכנית זו, פרק מיפוי מוסדי³, המלצנו להעלות את סוגיות הבטיחות והאחזקה של המעיינות לגורמים ממשלתיים בכירים, כדי לתת מענה חוקי לשמירת המעיין כמכלול אחד. כמו כן, ממליצה העבודה להקים מנהלת שתכיל את שלושת הגופים המנהלים: המועצה האזורית, קרן קיימת לישראל ורשות הטבע והגנים כדי לתת מענה שוטף לכל התערבות במעיינות, ולעודד פעילויות קהילתיות לשימור המעיינות הנמצאים בסמיכותם.

שירותים נילווים

עקרונות תכנית האב והתוכניות למעיינות הפיילוט מתבססים על הוראות תוכניות המתאר הארציות, המחוזיות ותוכנית האב לתיירות של מטה יהודה. לפיהן, כל הקמה של שירותים נילווים: תיירותיים ונופשיים, עבור מבקרי המעיינות יהיו צמודי דופן לתשתיות תיירות קיימות וליישובים בלבד.

רב המעיינות בהרי יהודה נמצאים במרחב השטחים הפתוחים שייעודם: שטחי חקלאות, שטחי יער, גנים לאומיים ושמורות טבע. מספר קטן של מעיינות נמצאים בתוך קו כחול של יישוב כמו: עין מטע, עין רפא ועין ספיר. שלושה גופים מנהלים בפועל את השטחים בהם נמצאים המעיינות: קרן קיימת לישראל, האחראית על היערות, רשות הטבע והגנים האחראית על הגנים הלאומיים ושמורות הטבע, המועצה האזורית מטה יהודה שכל המעיינות נמצאים בשטחה המוניציפלי. האסטרטגיה העקרונית של שלושת הגופים הללו היא לשחזר, לשקם ולפתח מספר מעיינות מצומצם ולשמר את שאר המעיינות במתכונתם הנוכחית. יותר ממחצית המעיינות נמצאים בניהול המועצה האזורית מטה יהודה. השאר מתחלקים בין רשות הטבע והגנים לבין הקרן הקיימת לישראל כפי שזה מתבטא בגרף להלן.

http://foeme.org/www/he/?module=publications&project_id=172³

המלצות לשימושים ולרמות התערבות במעיינות בהתאם ליחידות הנוף ומכלולי הטיילות והנופש

יחידות הנוף ומכלולי הטיילות והנופש מנחים את הטיפול במעיינות בתוכנית האב. ההתערבות במעיינות מתאימה להתנהלות המתוכננת בתוכם על בסיס תכניות מאושרות, ולהתנלות המתאימה למאפייניהם. פרוט רמות ההתערבות מופיע בעמוד 20.

יחידות הנוף	מכלולי טיילות ונופש	התערבות במעיין	שימושים
כפירה		שימור/שיקום מינימאלי	טיולי בודדים
הסנסן		שימור/שיקום מינימאלי	טיולי בודדים
מרחב נחל שורק		שימור/שיקום מינימאלי	טיולי בודדים
נחל קטלב		שימור/שיקום מינימאלי	טיולי בודדים
מרחב נחל אילן נחשון		שימור/שיקום מינימאלי	טיולי קבוצות
מרחב דולב-זנוח	מכלול טיילות בחלק מהיחידה	שימור/שיקום מינימאלי	טיולי קבוצות במכלול טיילות טיולי בודדים בשאר היחידה
נחל כסלון	מכלול טיילות	שימור/שיקום מינימאלי	טיולי קבוצות
נחל רפאים	מכלול טיילות ונופש בינוני	שימור/שיקום /פיתוח מינימאלי	טיולי קבוצות ושהייה יומית
מעלה נחל כסלון	כנ"ל	שימור/שיקום /פיתוח מינימאלי	טיולי קבוצות ושהייה יומית
רכס אורה	מכלולי טיילות ונופש אינטנסיבי	שימור/שיקום /פיתוח מינימאלי	טיולי קבוצות ושהייה יומית
מעלה נחל שורק	פארק מטרופוליני	שימור/שיקום/פיתוח	טיולי קבוצות ושהייה יומית
מבואות ירושלים	כנ"ל	שימור/שיקום/פיתוח	טיולי קבוצות ושהייה יומית
רכס לבן	כנ"ל	שימור/שיקום/פיתוח	טיולי קבוצות ושהייה יומית

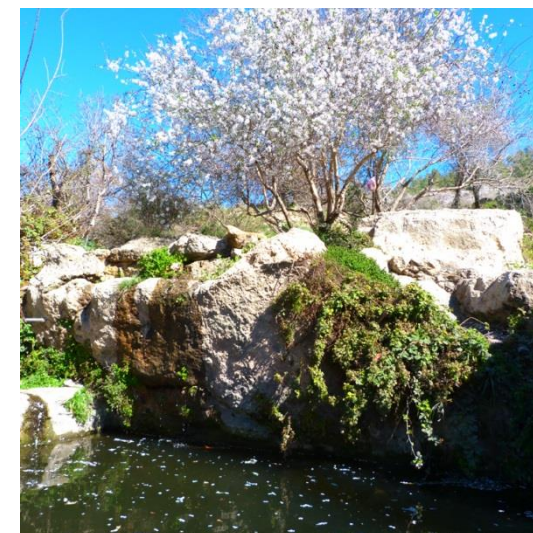
מעיינות הפיילוט

הקדמה

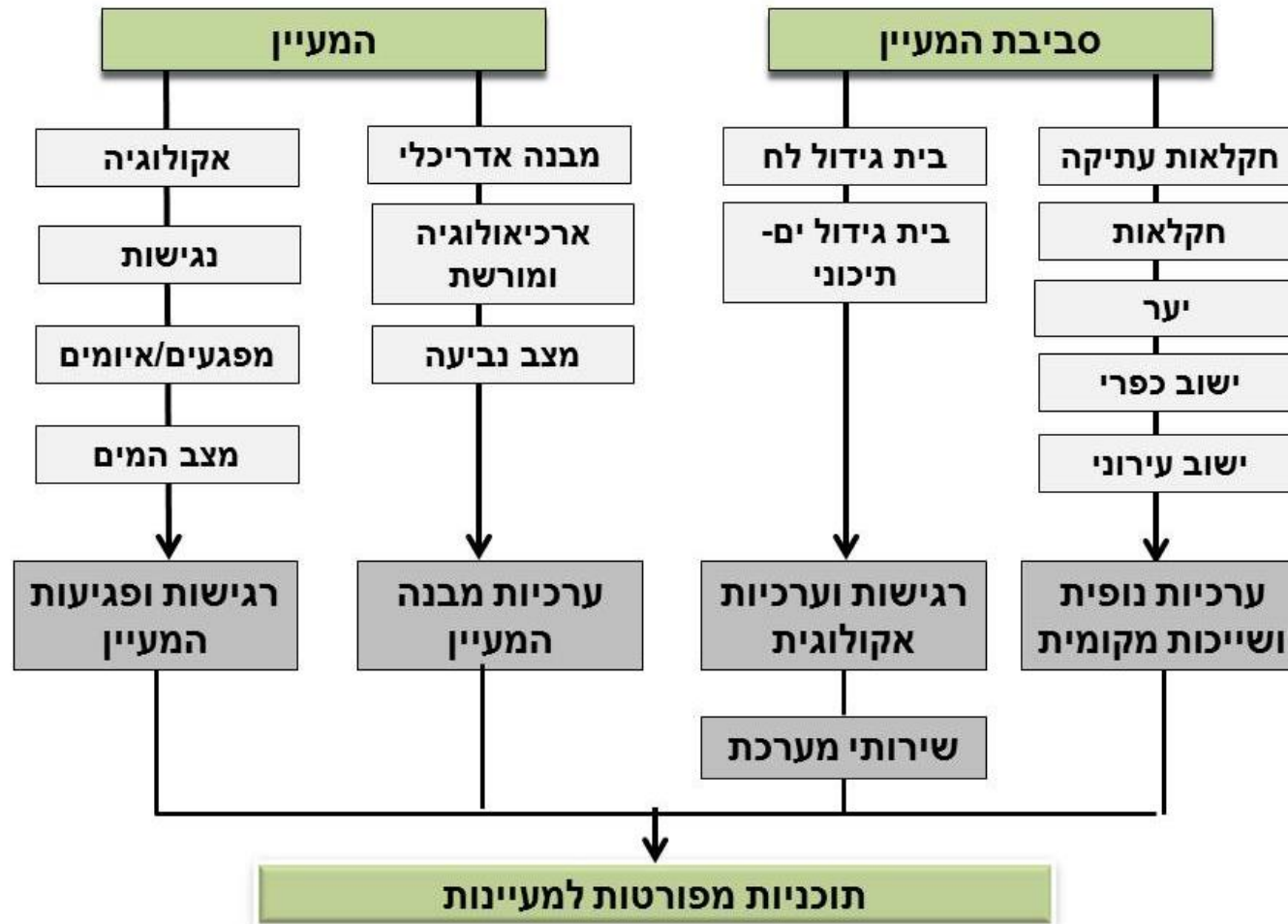
מתוך כלל מעיינות הרי יהודה, הנכללים בתוכנית האב למעיינות הרי יהודה, בחרה וועדת ההיגוי של התוכנית שבעה מעיינות (בשלוש מקבצים) כמעיינות פיילוט. במעיינות אלה נעשתה עבודה תכנונית ברמה מפורטת יותר ביחס לכלל המעיינות והיא מוצגת באמצעות תוכניות רעיוניות כלליות. מעיינות הפיילוט הינם: עין לאמור ביישוב עין ראפא. עין ספיר, עין חנדק, עין שריג במכלול שביל המעיינות/רכס אורה. עין מסלע, עין מנהר, עין יואל ועין שריג בסמוך למבוא ביתר וצור הדסה.

כל מעיינות הפיילוט נמצאים בסמוך ליישובים וחלקם אף בתוך הקו הכחול של היישוב. בתהליך התכנון יצרנו דיאלוג ברמות שונות עם בעלי העניין הנוגעים למעיינות הפיילוט. מצאנו כי למרות שכל המעיינות סמוכים ליישובים הגישות של היישוב למעין משתנות בהתאם למיקום הספציפי של המעין במשבצת היישוב ובהתאם למטרותיו של היישוב. בתוכניות המפורטות למעיינות הפיילוט נתנו ביטוי למגוון הגישות אשר באות לידי בטוי בקשר של היישוב למעין. החל מעין לאמור, שבעין ראפא בו התושבים רואים במעין מנוף למיתוג היישוב כיישוב בעל תיירות הנשענת על המסורת, וכלה במבוא ביתר אשר רואה במעיינות מטרד ולא משאב ומוכן להעביר את החזקה על המעיינות לאחד מהגופים מנהלי השטח הפועלים במרחב.

התוכניות למעיינות הפיילוט מציגות ברמה הרעיונית את התפישה של היישוב אל המעין, ומתחברות למגמות אשר באות לידי בטוי בתוכניות מאושרות או מוצעות החלות על השטח. התוכניות כולן מחברות את המעין לקונטקסט הנופי שלו, כחלק ממערך של חקלאות מסורתית בהרי יהודה. הן מציעות שחזור ארכיאולוגי וטיפול סביבתי המעין כבית גידול לח בעל ערכים אקולוגיים בדרגות שונות. התוכניות מציעות פיתרונות בדרגות אינטנסיביות שונות לצרכי נפש וטיילות, תוך שמירה על מרחב המעין.

תהליך תכנון מפורט למעיינות

עקרונות מתווים למעיינות הפיילוט על בסיס תוכנית האב

שם המעיין	יחידת הנוף	ממצאים סטטוטוריים חשובים	מרחב ויזואלי	סביבת המעיין	רמת פיתוח מוצעת	נגישות מוצעת
עין שריג	רכס אורה	מסדרון חיץ, ייעוד יער לפי פארק נופי ירושלים	נוף כפרי פתוח	חורש	טיילות ונופש בדרגת פיתוח בינונית	רגל
עין חנדק		מסדרון חיץ, ייעוד יער לפי פארק נופי ירושלים	נוף כפרי פתוח	חקלאות עתיקה	כנ"ל	רכב
עין ספיר		מסרון חיץ, שטח בייעוד חקלאי	נוף כפרי פתוח	חקלאות	טיילות ונופש בדרגת פיתוח גבוהה	רכב
עין מנהר	נחל רפאים	ליבה שמורה, מקב"ת מבוא ביתר סמוך למעיין, שטח חקלאי	נוף פתוח, יער וחורש	חקלאות	טיילות ונופש בדרגת פיתוח בינונית	רגל
עין מסלע		ליבה שמורה, מקב"ת מבוא ביתר סמוך למעיין, שטח חקלאי	נוף פתוח, יער וחורש	חקלאות	טיילות ונופש בדרגת פיתוח בינונית	רגל
עין יואל		ליבה שמורה, בייעוד יער בתוכנית פארק בגין	נוף פתוח, יער וחורש	חורש	טיילות	רגל
עין לאמור	נחל כסלון	ליבה שמורה, שביל עולי הרגל לירושלים, קו הגז בנחל כסלון, שטח בייעוד תיירות בסמוך למתחם המעיין	נוף פתוח כפרי, חקלאות, חורש, יער	חורש	טיילות ונופש בדרגת פיתוח גבוהה	רכב

עין שריג

סביבת המעיין

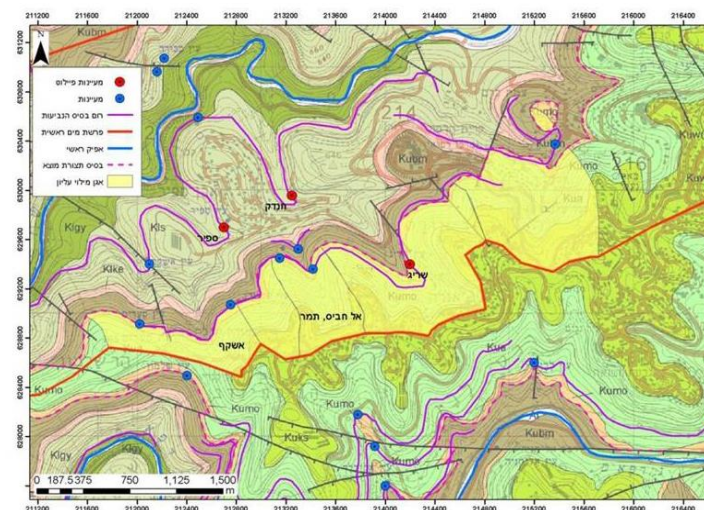
עין שריג נמצא בגיא למרגלותיו הצפוניות של מושב אורה ומעל לכביש אבן ספיר בתוך נוף של חורש פתוח. "במעין נקודת מפגש בין שביל ישראל ובין שביל המעינות. סמיכות המעיין לירושלים הופכת אותו לאחד המעינות הפופולאריים במעינות הרי יהודה." ר' סקר מעיינות הרי יהודה מכון דשא

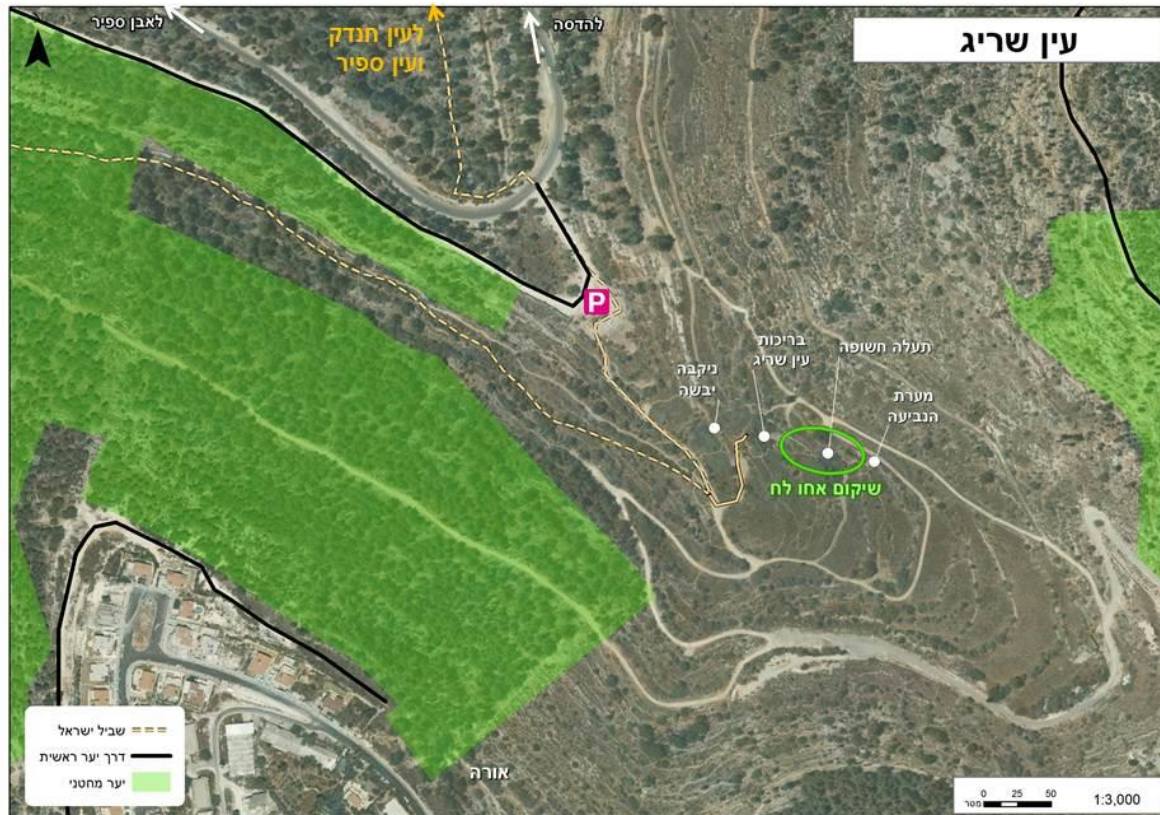

סטטוריקה (ר' מפות בסקר)

תמ"א 35: אזור בעל רגישות סביבתית- נופית גבוהה.
תמ"מ 30/1: עין שריג בתחום אזור חיץ אקולוגי בפאתי העיר ירושלים.
נספח תחבורה: כביש טבעת מוצע מאיים על המעיין.
תוכנית מ.י במ 777: מושב אורה. הרחבת היישוב אינה נצפית מהמעין אך עלולה להשפיע על אזור ההזנה שלו.
תוכנית י/מ/2 פארק נופי ירושלים: המעיין קיבל ייעוד של יער נטע אדם קיים.
סיכום מצב סטטוטורי: אזור המעיין מוגן על בסיס תוכנית יער מאושר מ/י/2 פארק נופי ירושלים. **איום עיקרי**: כביש הטבעת. **איום אפשרי**: הרחבת מושב אורה על אזור ההזנה (ר' מפה למטה).

מפת אזורי הזנה

מטרות התכנית ומרכיביה

מטרת התוכנית הרעיונית הינה להסדיר את מערך הנופש והטיילות במקום כדי למנוע שחיקה של מרחב המעיין. לשקם ולשחזר את מערכת המים במקום ולחזק את מרחב המעיין כבית גידול אחו לח.

במרחב המעיין יש מספר בריכות הניזונות ממימי המעיין הזורמים אליהן דרך נקבה חצובה ואחר כך בתעלה פתוחה.

התוכנית מציעה לשקם את התעלה הפתוחה ולטפח את המרחב סביבה למרחב של אחו לח. כמו כן מציעה התוכנית לשקם את כל הבריכות ולהסדיר את זרימת המים ביניהן. לטעת ולטפח עצי בוסתן ולשלב בהן מספר פינות ישיבה.

כדי להוריד את עומס המבקרים ממרחב המעיין מוצע להסדיר את החנייה הקיימת ולפתח בצמוד אליה אזור שהייה. בנוסף מוצע לשדרג ולפתח את שביל הטיול אשר מחבר את מרחב המעיין עם עין ספיר ועין חנדק ובהמשך ליוחנן במדבר וסוף.

עין חנדק

סטטוטוריקה (ר' מפות סקר)

תמ"א 35: אזור ברגישות סביבתית-נופית גבוהה.

תמ"מ 30/1: בגבול המזרחי של הליבה השמורה ובתוך חיץ אקולוגי. בנספח התחבורה מוצע כביש הטבעת שמאיים על המעיין.

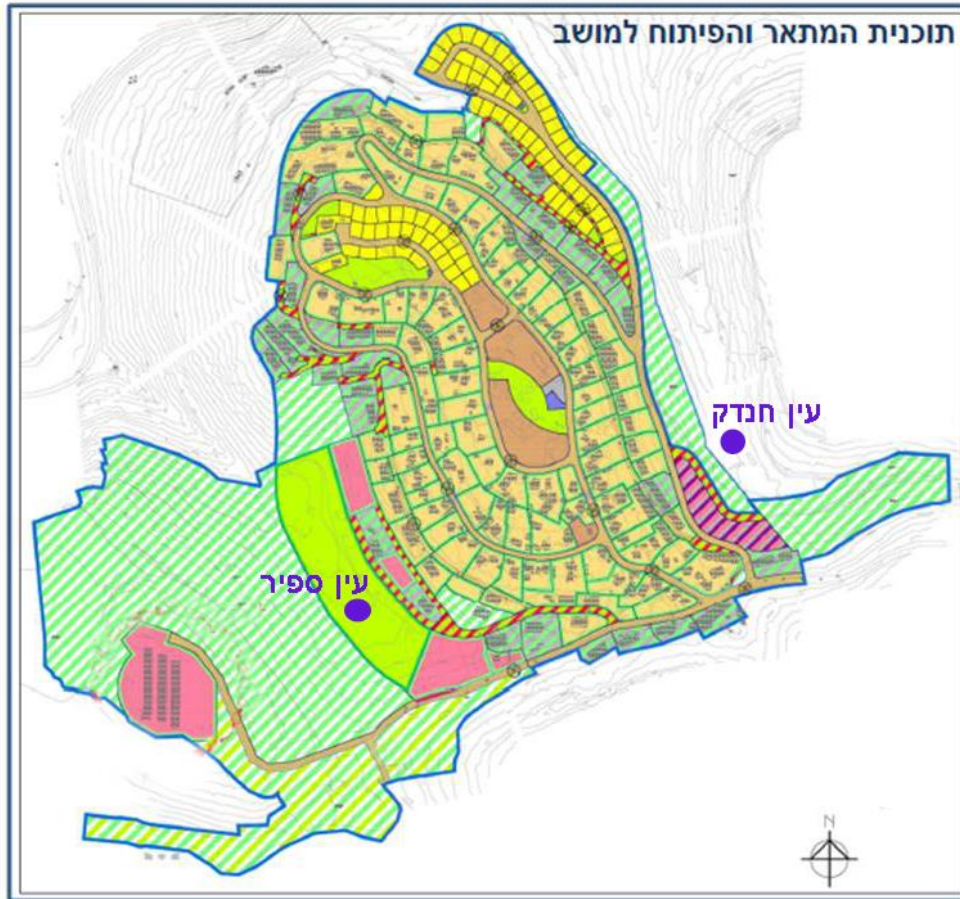
תוכנית י/מי/2 פארק נופי ירושלים: ייעד את שטח המעיין ואת נחל יוסף הצמוד למעיין לשטח יער נטע אדם קיים.

מי/838 אבן ספיר: המדרון מעל עין חנדק מיועד לחקלאות.

מי/200 ב: מבנים חקלאיים מעל עין חנדק קבלו אישור להסבה לייעוד לא חקלאי.

תוכנית מוצעת שלוחת הדסה מאיימת על סביבת המעיין.

תוכנית המתאר והפיתוח למושב אבן ספיר אשר נמצאת בשלבי הכנה (אדריכל אבי בן גור) מייעדת את האזור מעל המעיין לשטח חקלאי, למסחר, תעסוקה ותיירות (מפה בעמוד זה). פיתוח השטח לפי הצעה זו יעלה את החשיפה והנגישות אל המעיין.

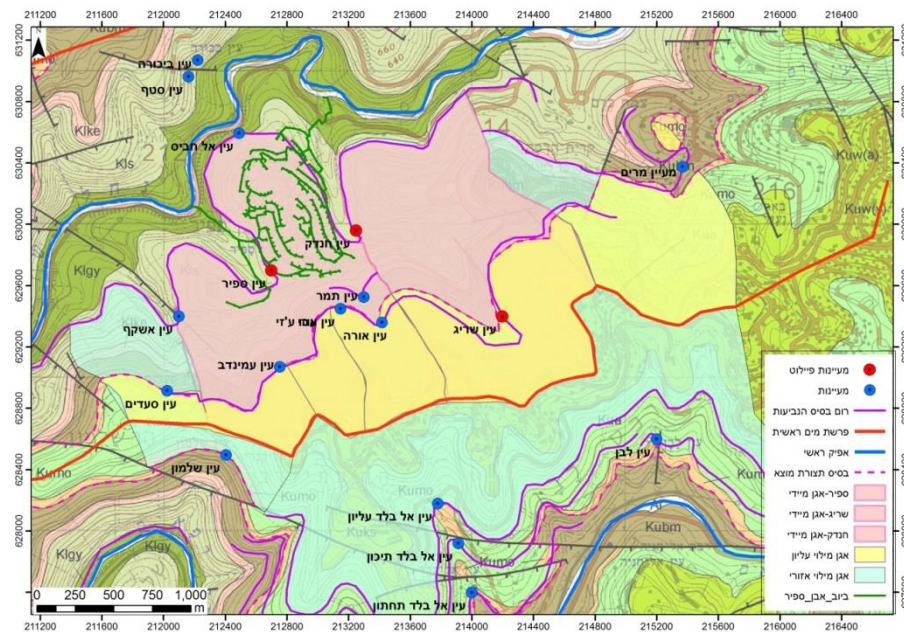

סביבת המעיין

עין חנדק נמצא למרגלותיו המזרחיים של היישוב אבן ספיר בתוך מרחב של חקלאות עתיקה. המעיין מהווה המשך לשביל המעינות שברכס אורה, בהמשך ישיר לעין שריג. ממנו ניתן להמשיך למעינות הסטף וביכורה ולמעיין במנזר יוחנן במדבר.

מפת אזורי ההזנה

מטרות התכנית ומרכיביה

התוכנית המוצעת למרחב המעיין מנסה להשיג איזון בין שמירת ערכי המעיין הטבעיים והמערכת האקולוגית שלו לבין הצורך לתת מענה לנופש וטיילות באזור, תוך חיזוק המרחב הנופי בו הוא נמצא כמרחב מורשת חקלאית של הרי יהודה.

מרכיבי התוכנית:

מרחב המעיין והנקבות:

הניקבה הפתוחה של המעיין הינה בעלת ערכיות אקולוגית גבוהה ולכן מוצע למנוע כניסת מבקרים לתוכה. בריכת הניקבה הצמודה מוצעת לשיקום כבריכה של בית גידול לח באיכות אקולוגית, ויש למנוע דריכה בקרקעיתה. קרקעית הבריכה כיום נמוכה, ולכן הדריכה בה מעלה את הבוצה, ואיננה מאפשרת התפתחות של מערכת אקולוגית בריאה. מוצע להעמיק את קרקעית הבריכה בכ-20 ס"מ, להחליף את רצפת הבטון הקיימת בחלוקי נחל ולהניח על קרקעיתה אבני דריכה גדולות לחציית הבריכה. הניקבה בדופן הצפונית של מתחם המעיין סגורה כיום במערום אבנים. מוצע לחשוף את הפתח שלה ולבנות בריכת שכשוך מלאכותית בקדמת הניקבה. מוצע להסדיר שביל שיוביל את הקהל מגרם המדרגות הקיים בחלקו הדרומי של מתחם המעיין דרך חצית הבריכה עם בית הגידול הלח אל עבר הניקבה בדופן הצפונית. לאורך השביל מוצע לבנות שתי פינות ישיבה. הניקבה בקצה הצפוני של מתחם המעיין סגורה כיום במערום אבנים. התוכנית מציעה להנגיש אותה, לחשוף את הפתח שלה ולבנות בריכת שכשוך בקדמת הניקבה. בנוסף מוצע לשקם את הטרסות התוחמות את מרחב המעיין והניקבות כדי למנוע כניסות לא מוסדרות וסחף. יש לבנות קיר טרסה בהיקף לבטיחות ולמניעה של סחף לאזור הבריכות והניקבות.

מרחב הוואדי ביציאת המים:

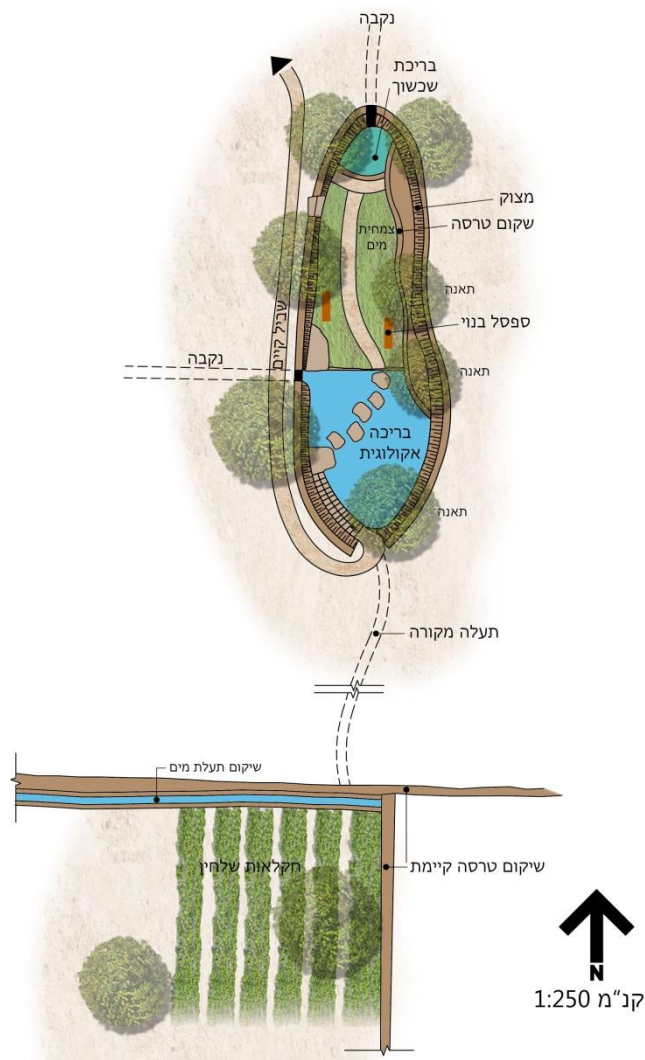
מוצעות שתי חלופות למרחב הוואדי באזור בו יוצאים מי המעיין.

חלופה אחת מחזקת את המרחב כאחו לח ובית גידול לח בעוד השניה מציעה לנצל את מי המעיין לפיתוח חקלאות שלחין אשר תשתלב בזהות החקלאית של המרחב.

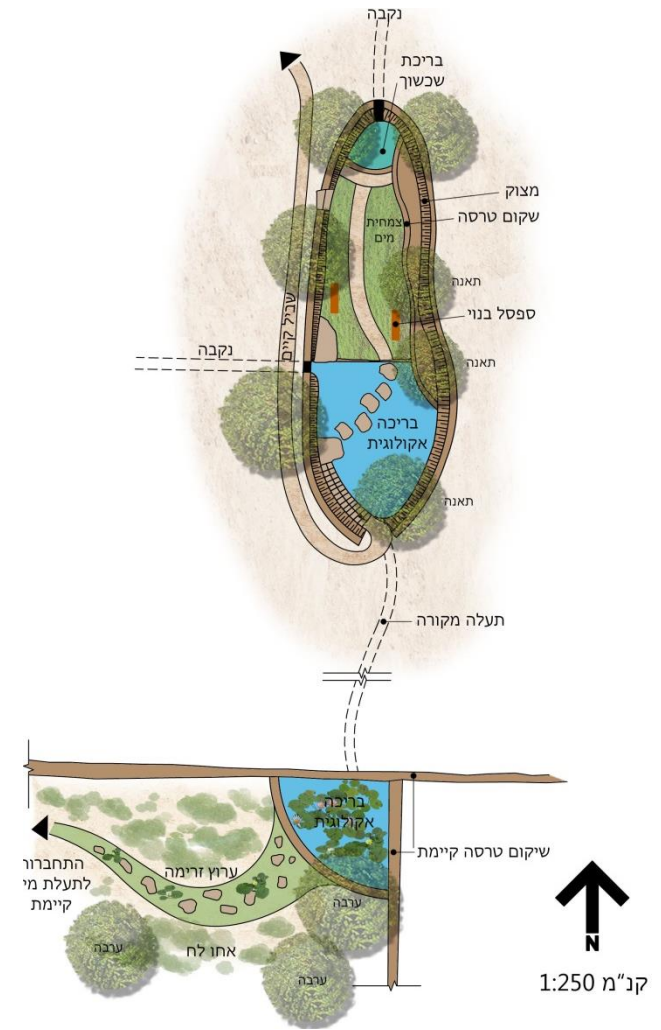
חלופת האחו הלח: מוצע לבנות במוצא המעיין בריכה אקולוגית אשר ממנה יגלשו המים לאזור של אחו לח ולערוץ זרימה. בהמשך ערוץ הזרימה, יוכל ערוץ זה להתחבר לאמת המים העתיקה של עין חנדק.

כדי למנוע השתלטות מינים מתפרצים יש למגר את הפטל והטיון הדביק במקום בהקדם האפשרי בתאום עם אקולוג. **חלופת גידולי השלחין:** מוצע לבנות תעלת השקיה פתוחה בסמוך לקיר טרסה קיים. מתעלה זו יצאו המים להשקיית חלקות שלחין.

יש לשקם את מערך הכניסה שתוכנן לפני שנים ע"י קק"ל.

חלופת חקלאות שלחין

חלופת אחו לח

עין ספיר

סטוטוריקה (ר' מפות בסקר)

תמ"א 35: אזור רגישות סביבתית-נופית גבוהה.

תמ"מ 30/1: אזור ליבה שמורה, חיץ אקולוגי, חקלאות נופית המאפשרת נופש.

מי/200/ב: מתירה הסבת מבנים חקלאיים הנמצאים מעל המעיין לייעוד אחר.

מי/838: אזור חקלאי ב' מתיר חקלאות כולל מבנים והסבת מבנים קיימים לקיט ונופש.

תוכנית המתאר והפיתוח המוצעת למושב אבן ספיר (אד' אבי בן גור) מייעדת את שטח המעיין לאזור נופש (ר' מפה בפרק עין חנדק).

אזורי ההזנה: ר' מפה בפרק עין חנדק.

סביבת המעיין

מעיין עין ספיר נמצא בקצהו הדרומי של היישוב אבן ספיר בתחומי משבצת היישוב

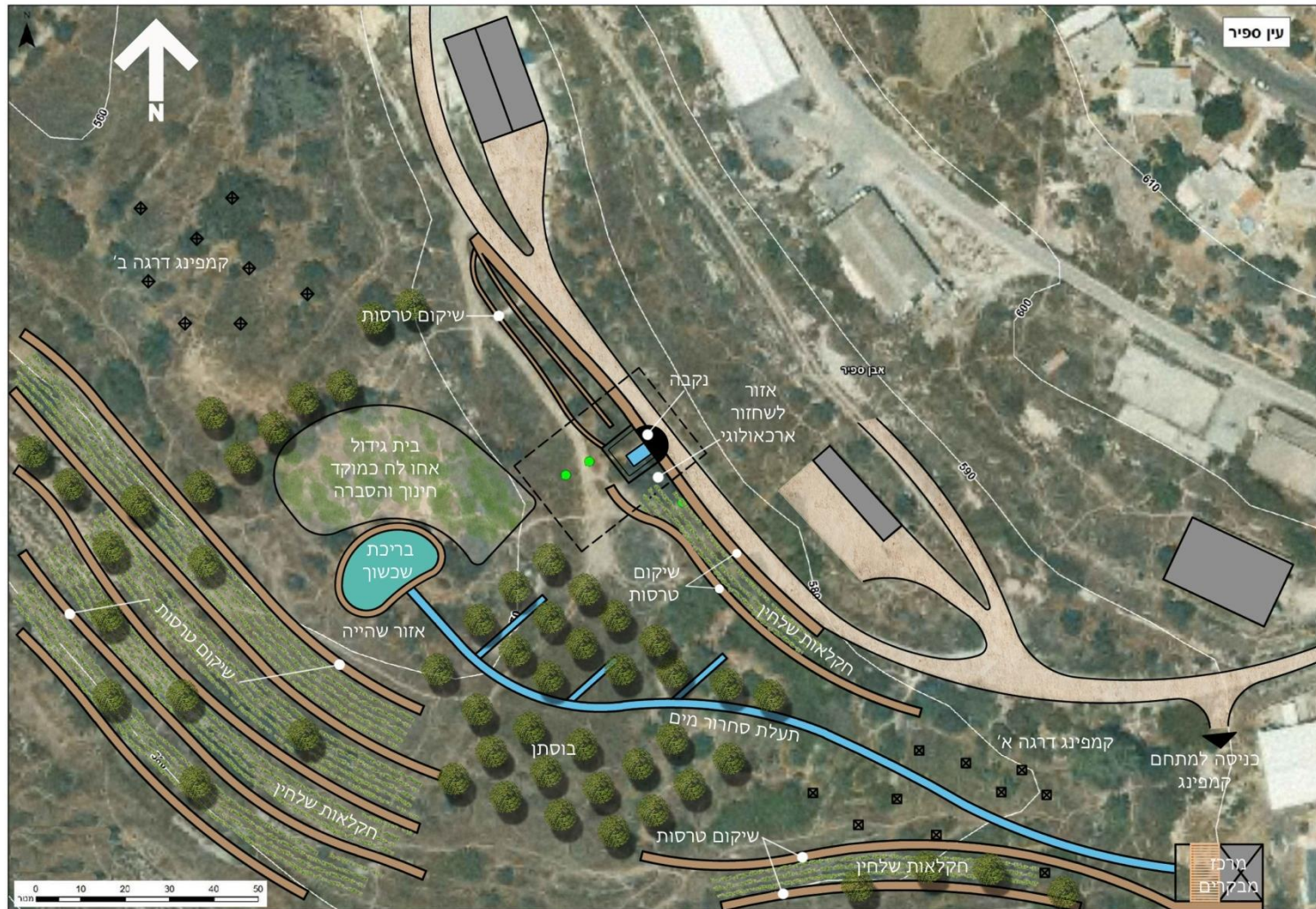
מטרות התכנית ומרכיביה

מיקום המעיין בדופן הדרומית של היישוב סמוך לבתים מייצר קונפליקטים רבים בין מבקרי המעיין ובין תושבי היישוב. היישוב מעוניין לפתח את מרחב המעיין באופן שיאפשר לו שליטה ובקרה על המתרחש. התכנים אשר יפותחו במרחב ישתלבו בתוכנית המתאר והפיתוח ליישוב הנמצאת בתהליכי עבודה. (אדריכל: אבי בן גור). לפי תוכנית המתאר והפיתוח המוצעת, מרחב המעיין הינו שטח ציבורי פתוח ובו אתר קמפינג מוסדר אשר יהיה חלק ממערך תיירות כולל ביישוב ובו מוקדי ארוח ולינה נוספים.

התוכנית הרעיונית המפורטת למרחב המעיין לוקחת נקודת מוצא זו כבסיס לתכנון.

התוכנית המוצעת מורכבת ממספר פעולות אשר מטרתן לשמור על המערכת ההיסטורית והאקולוגית של המעיין ולהחזיר למרחב המעיין את זהות נוף הטרסות החקלאי של הרי יהודה. כול זאת תוך הפיכת המרחב לאתר נופש וטיילות. התוכנית מציעה שחזור ארכיאולוגי של הבריכות והתעלות ושמירה על המערכת ההיסטורית והאקולוגית שלהן ע"י משיכת הקהל למוקדים אחרים במרחב. לחיזוק המערכת האקולוגית במרחב המעיין מוצע לפתח אחו לח אשר יהווה בסיס לחינוך והסברה. להחזרת האופי החקלאי מסורתי של המרחב מוצע לטעת עצי בוסתן בחלק הרחב של הואדי למרגלות המעיין. במדרון הצפוני שממולו, ישוקמו הטרסות החקלאיות הקיימות ובהן תפותח חקלאות שלחין. בואדי למרגלות המעיין מוצעת בריכת שכשוך אשר תהווה אטרקציה במרחב ותוריד את עומס המבקרים מבריכות המעיין. סמוך לבריכה מוצע אזור שהייה אשר יאפשר בילוי בשטח מבלי לפגוע בערכיו. המים לבריכה זו יהיו ממקור חיצוני. המים יובלו אל הבריכה וממנה בתעלת סחרור וממנה גם יצאו להשקיית הבוסתן.

בכניסה למתחם כולו מוצע להקים מרכז מבקרים לשירות באי הקמפינג והמטיילים. בסמוך אליו יוסדר אתר קמפינג בדרגה א' ובמורדות הואדי יוכשר אתר קמפינג בדרגה ב'. יוסדר שביל הולכי רגל אשר יחבר את עין ספיר לעין שריג ועין חנדק.

עין ספיר: מתווה רעיוני

עין מסלע, עין מנהר ועין יואל

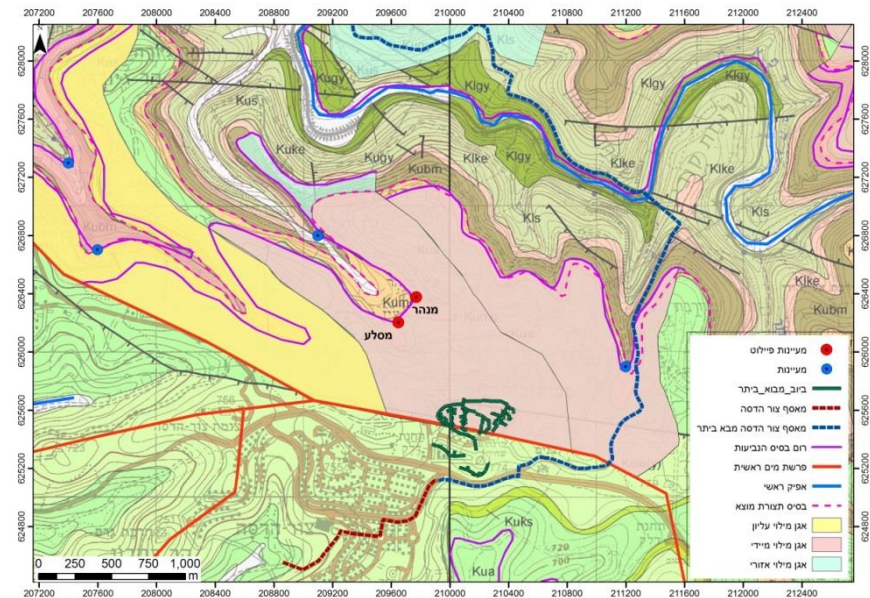
סטטוטוריקה (ר' מפות בסקר)

תמ"א 35: אזור בעל רגישות סביבתית-נופית גבוהה.
תמ"מ 30/1: בתוך ליבה שמורה. אזור חקלאי נופי. עין יואל : מרחב המעיין נמצא בייעוד יער.
מי/870: נחל יואל והמעיין בתוך שטח יער.
תמ"א 3 שינוי 29: כביש 39 מצומת האלה לירושלים עובר ליד עין מסלע ומתוכנן להכנס מתחת לקרקע באזור זה.
מי/873 מקב"ת מבוא ביתר: 1444 יחידות דיור מתוכננות בסמוך למעיינות עין מנהר ועין מסלע.

סביבת המעיין

המעיינות עין מסלע, עין מנהר ועין יואל נמצאים בסמוך לכרמי הענבים בחלקה הצפון מערבי של משבצת היישוב מבוא ביתר. המעיינות גובלים בחלקו הדרומי של פארק בגין. עין יואל נמצא בגדה הצפונית של נחל יואל ובו בעיקר חורש טבעי.

מפת אזורי ההזנה:

מטרות התכנית ומרכיביה

בשל מיקום המעיינות בדופן הצפון מערבית של מבוא ביתר, קיים קונפליקט בין המטיילים העוברים דרך המושב ופוגעים בכרמיו בדרך אל המעיינות. המושב אינו רואה במעיינות פוטנציאל תיירותי עבירו, אלא מטרד.

בפגישה עם נציגי וועד המושב עלתה האפשרות להעביר את שלושת המעיינות לניהול קק"ל או רט"ג. גופים המנוסים בניהול שטח להם ידע ומשאבים המוקצים למטרות אלו ואשר ידעו לפתח, לטפח ולשמור עליהם לדורות הבאים. המושב אינו מעוניין שהגישה אל מכלול המעיינות תעבור דרכו או דרך כרמי הענבים שלו הנמצאים בסמוך למעיינות.

התוכנית יוצאת מתוך נקודת המוצא שיש רצף טיולי ונופשי בין יער בגין למתחם המעיינות, ומציעה לצרף את שלושת המעיינות הללו לפארק בגין הסמוך. התוכנית מציעה כי דרך הגישה למתחם המעיינות תהייה המשך לדרך רכב ראשית של פארק בגין. בכניסה למתחם המעיינות תוסדר חנייה ותימנע כניסת רכב אליו. מהחנייה ייצאו שבילי טיול המובילים אל המעיינות השונים. כמו כן ניתן להתחבר מהחנייה לשביל ישראל העובר בסמוך. שביל הולכי רגל יחבר את היישוב אל מתחם המעיינות. יישום תוכנית זו דורש הסכמה של כול הגופים הנוגעים בדבר.

הטיפול במעיינות:

עין מסלע: במעין זה קיימת נביעה של מים מהנקבות שבמצוק. כיום מוזרמים המים בצינורות פלסטיק אל בריכת אגירה. התוכנית מציעה לבנות שלוש תעלות מים מטיחות אשר יחליפו את הצינורות ויובילו מים מהנקבות אל הבריכה. בנוסף, ביציאה משתיים מהנביעות יבנו בריכות אקולוגיות אשר יעזרו לשימור מגוון המינים במקום. ישוחזרו כול בריכות המים במקום ותוסדר הזרמת מים קבועה אליהן. בין הבריכות ובין העצים יוסדר חלל מרכזי פתוח אשר יהווה אזור לשהייה.

בחלקו הדרומי של מתחם המעין ישוקמו טרסות עתיקות וביניהן תטופח חקלאות שלחין. תתבצע פעילות נקיון וגיזום של עצים ושיחים במתחם המעין.

עין מנהר: יתבצעו חפירות ארכיאולוגיות להבנת מורכבות המעין.

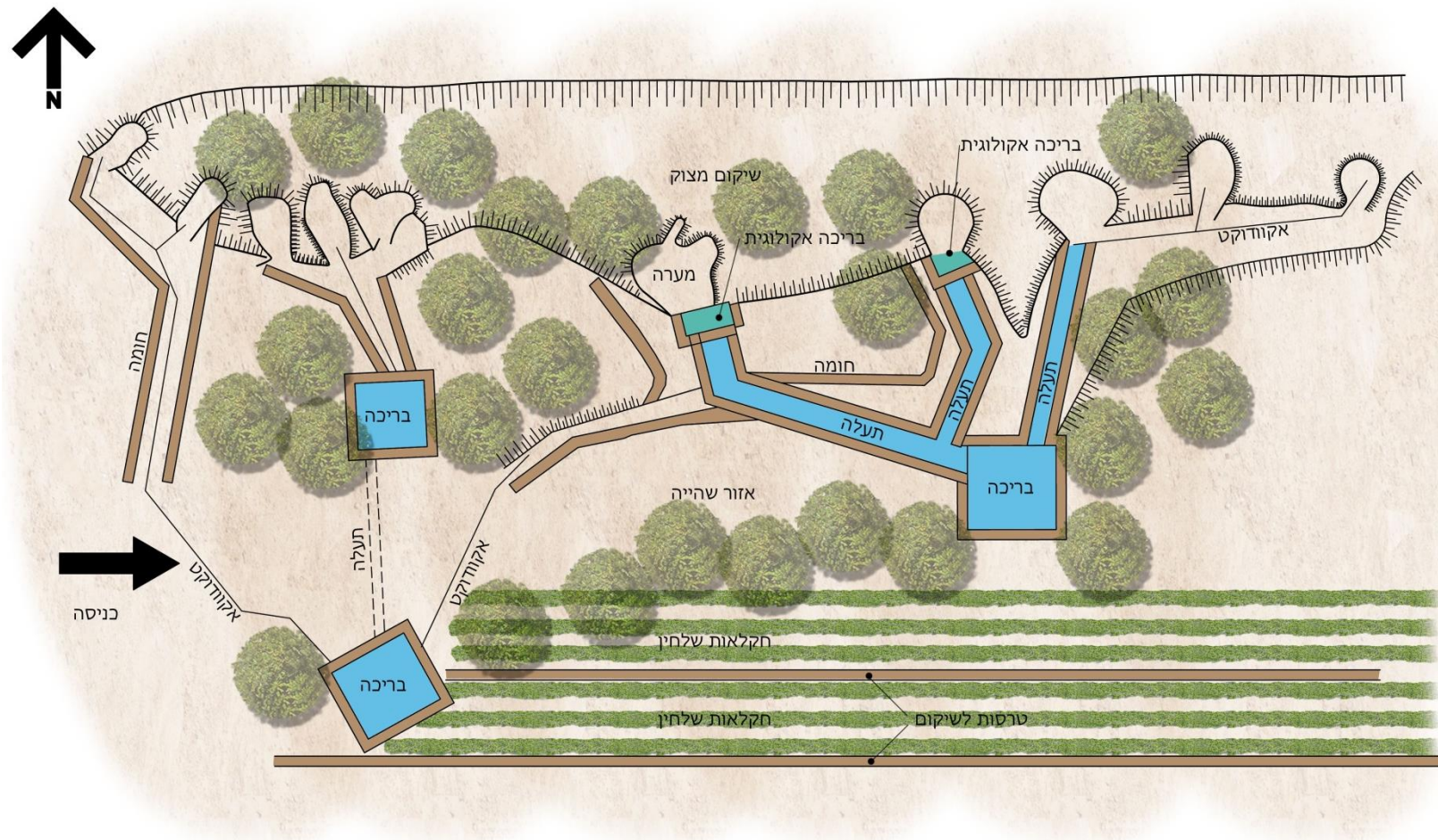
עין יואל: יוכשר שביל הגישה אל המעין וישוקמו הטרסות החקלאיות על מדרונות הוואדי לאורך השביל אליו.

סכימה מרחבית:

שילוב מעיינות עין מסלע, עין מנהר ועין יואל כחלק ממערך הטיילות והנופש של פארק בגין

תכנית רעיונית לעין מסלע

עין לאמור

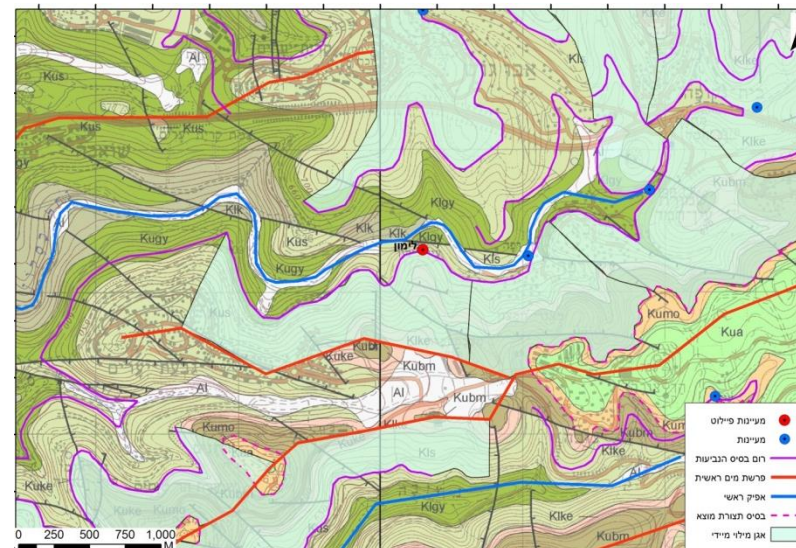
סטטוטוריקה (ר' מפות בסקר)

תמ"א 35: אזור בעל רגישות סביבתית-נופית גבוהה.
תמ"א 22: גובלת במעיין בשטח יער טבעי לטיפוח.
תמ"א 37/ב: קו הגז עובר בנחל כסלון למרגלות המעיין.
תמ"א 34/ב/3: נחל כסלון הוא עורק ניקוז משני.
תמ"מ 30/1: ליבה שמורה, בסמוך למעיין עולה תוואי דרך עולי הרגל לירושלים.

מי/300/א: המעיין נמצא ברצועה צרה של שטח ציבורי פתוח כשדרומית לו שטח לפיתוח תיירותי.

מפת אזורי ההזנה:

סביבת המעיין

מעיין עין לאמור נמצא בקצהו המערבי של הכפר עין ראפא בתחומי הקו הכחול שלו. המעיין נמצא על הגדה הדרומית של נחל כסלון והוא חולש על נוף הנחל ומורדותיו. בסמוך למעיין עובר שביל ישראל וממנו מתחיל מסלול של שביל אופניים ליערות ולחורש באגן נחל כסלון.

מטרות התכנית ומרכיביה

היישוב עין ראפא נמצא בתהליכי גיבוש תוכנית מתאר מקומית מעודכנת. היישוב מעוניין למתג את עצמו ככפר עם תיירות הנשענת על המסורת. כחלק חשוב ממיתוג זה מעוניין היישוב לפתח בנחל כסלון העובר למרגלותיו חקלאות מסורתית ולשמר אותו כנוף מורשת חקלאי.

התוכנית הרעיונית המפורטת למרחב המעיין יוצאת מתוך נקודת מוצא זו ומציעה תפישה כללית של המרחב ובה טיילת אשר תתחיל בגן הלאומי בעין חמד ותלך מערבה לאורך גדת נחל כסלון. טיילת זו תלווה את החקלאות המסורתית בנחל כסלון, תחבר את מוקדי העיניין במרחב ותגיע אל עין לאמור. בעין לאמור תתחבר הטיילת לשביל ישראל.

לתכנון הרעיוני המפורט של מרחב המעיין חברנו לוועד היישוב ולקבוצת פעילים בעין ראפא אשר שמה לה למטרה לקדם את מיתוג הכפר.

התוכנית הרעיונית המוצעת למעיין וסביבתו מציגה את המעיין כחלק מנוף טרסות חקלאיות בהרי יהודה. התוכנית מציעה להחזיר את המרחב בו יושב המעיין למרחב של טרסות חקלאיות ובהן גידולי שלחין.

אנשי הכפר יטפחו את גידולי השלחין וישתמשו בתוצרת כבסיס לפיתוח תיירות מסורתית כלכלית.

מטרת התוכנית להפוך את מרחב המעיין למרחב מקיים אשר יתרום לכלכלת הכפר ויאפשר לו להשקיע משאבים בתחזוקתו. לצורך כך מוצע להקים במרחב מרכז מבקרים אשר ירכז את פעילויות ההדרכה, הסיוורים, השכרת אופניים, מכירה של תוצרת מקומית וכד. בסמוך למרכז זה מוצעת חנייה.

מרכז המבקרים והחנייה הורחקו מסביבתו המיידית של המעיין כדי לשלוט בעומס המבקרים שבו.

במעין עצמו מוצעות פעולות של שחזור ארכיאולוגי אשר יחזירו את הבריכות העתיקות להדרן.

בריכת המים הקיימת תוגדל במעט ומסביבה יטופח אחו לח.

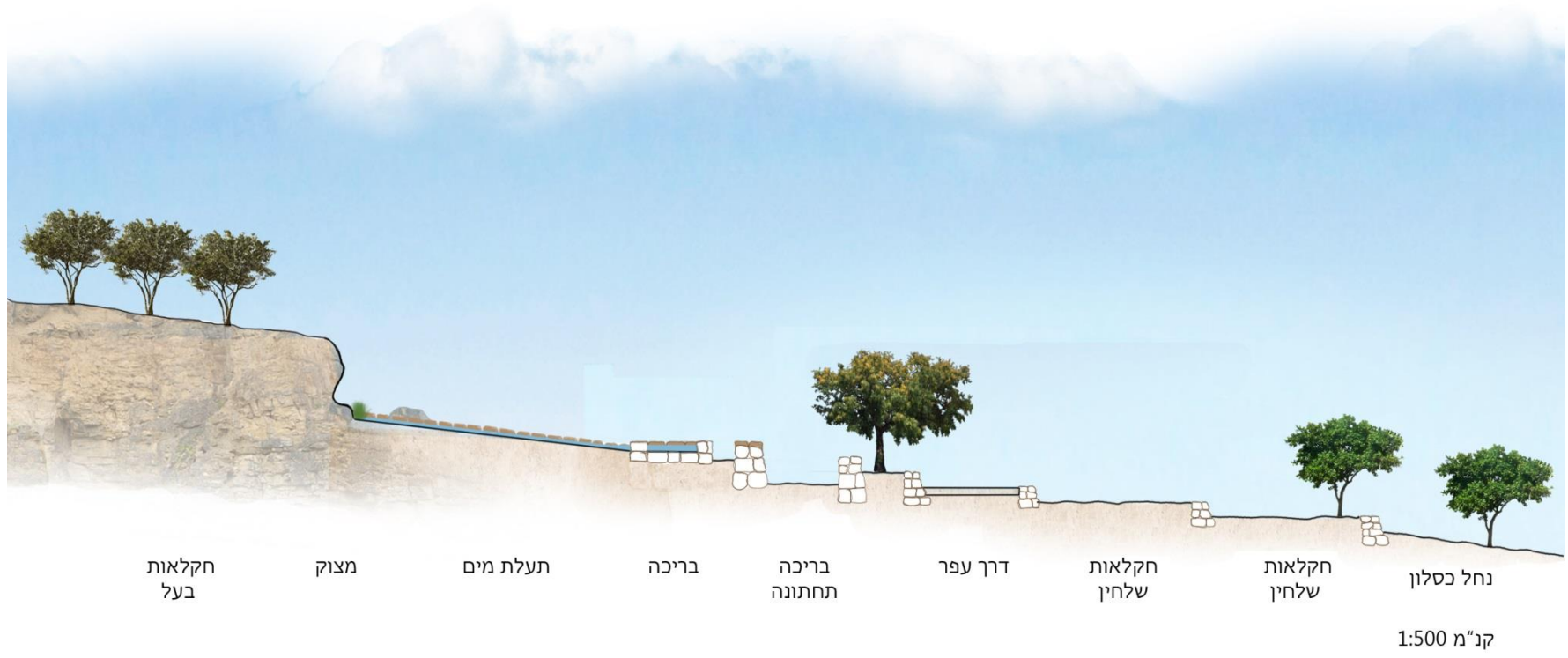
במצוק מעל המעיין ינטעו עצי בוסתן אשר יתחברו לזהות החקלאית הכללית של המרחב.

התוכנית מייצרת פרשנות לתוכנית המתאר המקומית המאושרת מי/300א', לפיה מרחב המעיין הינו שטח פתוח ציבורי והשטח הצמוד אליו הינו שטח לפיתוח תיירותי, ומצמצמת את הפגיעה באזור ההזנה של המעיין.

עין לאמור: מתווה רעיוני

חתך עקרוני

המעיינות במכלולי הנוף והטיילות: דרוג רמות פיתוח

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות קיימת	נגישות מוצעת
עין נטף	ארץ הכפירה	נוף פתוח, חורש, יער דליל	בודד	חקלאות עתיקה	נמוכה	נמוכה	רגל ואופניים	רגל
עין כפירה			בודד	חקלאות עתיקה	נמוכה	נמוכה	רגל ואופניים	רגל
עין זבוד			בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל ואופניים	רגל ואופניים
עין עלקת	מרחב נחלי אילן נחשון	נוף פתוח, יער	בודד	יער	נמוכה	נמוכה	רכב	רכב
עין נקופה	מעלה נחל כסלון	נוף פתוח כפרי/עירוני	טיילות ונופש ברמה בינונית	יער	בינונית	בינונית	רגל אופניים	רגל אופניים
עין נקעה		נוף פתוח כפרי/עירוני	טיילות ונופש ברמה בינונית	חורש	נמוכה	בינונית	רגל אופניים	רגל אופניים
עין חמד	נחל כסלון	נוף פתוח כפרי, חקלאות, חורש, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות עתיקה	גבוהה	גבוהה	רכב	רכב
עין רפא		נוף פתוח כפרי, חקלאות, חורש, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות	נמוכה	גבוהה	רכב	רכב
עין לאמור		נוף פתוח כפרי, חקלאות, חורש, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חורש	נמוכה	גבוהה	רכב	רכב
עין כסלון		נוף פתוח, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חורש	גבוהה	בינונית	רגל אופניים	רכב

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות מוצעת	שם המעיין
עונות בוקר	נחל כסלון	נוף פתוח, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות עתיקה	גבוהה	בינונית	רגל אופניים	עונות בוקר
עין שייח אחמד		נוף פתוח, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	חורש	נמוכה	נמוך	רגל אופניים	עין שייח אחמד
עין ערב		נוף פתוח, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	יער	נמוכה	נמוך	רגל אופניים	עין ערב
עין רזיאל		נוף פתוח, יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	בנוי	בינונית	בינוני	רכב	עין רזיאל
עונות לוז	מעלה נחל שורק	נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	חקלאות עתיקה	נמוכה	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עונות לוז
עונות תלם		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	חורש	נמוכה	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עונות תלם
עין חלילים		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	חורש	נמוכה	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עין חלילים
עין הדום		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	חורש	בינונית	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עין הדום
עין מבשר		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	יער	בינונית	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עין מבשר
עין מוצא עליון		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמת פארק מטרופוליני	בנוי	נמוכה	בהתאם לפארק המטרופוליני	בהתאם לפארק המטרופוליני	עין מוצא עליון

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות מוצעת	שם המעיין	
עין ברושים	מבואות ירושלים	נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמה גבוהה	יער	נמוכה	גבוהה	רכב	עין ברושים	
עין חרת		נוף פתוח עירוני,	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	נמוכה	בינונית	רגל	עין חרת	
עין סטף	מבואות ירושלים	נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות עתיקה	גבוהה	גבוהה	רכב	עין סטף	
עין ביכורה		נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות עתיקה	גבוהה	גבוהה	רגל	עין ביכורה	
עין טייסים	נחל שורק	נוף פתוח, חורש ויער	בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רכב	עין טייסים	
עין אל קוף		נוף פתוח, חורש ויער	בודד	יער	נמוכה	נמוכה	רגל	עין אל קוף	
עין עקור		נוף פתוח, חורש ויער	בודד	חורש	חורש	נמוכה	רגל	עין עקור	
עין דאר א-שיח		נוף פתוח, חורש ויער	בודד	חורש	חורש	נמוכה	רגל	עין דאר א-שיח	
עין קטלב		נוף פתוח, חורש ויער	בודד	חורש	חורש	נמוכה	רגל	עין קטלב	
עין גיורא		נוף פתוח, חורש ויער	בודד	חורש	חורש	נמוכה	רגל	עין גיורא	
עין חנדק		רכס אורה	נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות עתיקה	בינונית	בינונית	רכב	עין חנדק
עין שריג			נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל	עין שריג

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות קיימת	נגישות מוצעת
עין אורה	רכס אורה	נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין תמר		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות עתיקה	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עינות עמינדב		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	יער	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין עוזי		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין שלמון		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	יער	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין סעדים		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות עתיקה	בינונית	בינונית	רכב	רכב
עין אשקף		נוף פתוח כפרי	טיילות ברמה נמוכה	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין ספיר		נוף פתוח כפרי	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חקלאות	בינונית	גבוהה	רכב	רכב
עין אל בלד עליון		מעלה נחל רפאים-רכס לבן	נוף פתוח עירוני	טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל
עין אל בלד תיכון	נוף פתוח עירוני		טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין אל בלד תחתון	נוף פתוח עירוני		טיילות ונופש ברמה גבוהה	חורש	בינונית	בינונית	רגל	רגל

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות קיימת	נגישות מוצעת
עין קובי	נחל רפאים	נוף פתוח, יער, חורש	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות עתיקה	בינונית	בינונית	רכב	רכב
עין מנהר		נוף פתוח, יער, חורש	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות	נמוכה	בינונית	רגל	רגל
עין מסלע		נוף פתוח, יער, חורש	טיילות ונופש ברמה בינונית	חקלאות	בינונית	בינונית	רגל	רגל
עין יואל		נוף פתוח, יער, חורש	טיילות	חורש	נמוכה	נמוך	רגל	רגל
עין הפירים	מרחב דולב זנוח	נוף פתוח, חורש	טיילות	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין יגור		נוף פתוח, חורש	טיילות	חקלאות עתיקה	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין חוד		נוף פתוח, חורש	טיילות	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין נס הרים		נוף פתוח, חורש	טיילות	חקלאות	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין סופלא		נוף פתוח, חורש	טיילות	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין דולב		נוף פתוח, חורש	בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין אל ברכה		נוף פתוח, חורש	בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין אזן		נוף פתוח, חורש	בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין מטע		נוף כפרי, חקלאות	טיילות	חקלאות עתיקה	נמוכה	בינונית	רכב	רגל אופניים

שם המעיין	יחידות נוף	מרחב ויזואלי	מכלול טיילות	סביבת המעיין	רמת פיתוח קיימת	רמת פיתוח מוצעת	נגישות קיימת	נגישות מוצעת
עין תנור	מרחב דולב זנוח	נוף כפרי, חקלאות	טיילות	חקלאות עתיקה	נמוכה	בינונית	רכב	רגל אופניים
עין מרג' אל עין		מחצבה	טיילות		נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין גרס	סנסן	נוף פתוח, חורש	בודד	חורש	נמוכה	נמוכה	רגל	רגל
עין חילה		יער	טיילות ונופש ברמה בינונית	יער וחקלאות	בינונית	בינונית	רכב	רכב

טבלת מצב המעיינות

שם המעיין	מצב השתמרות	פוטנציאל חפירה	ערך היסטורי-דתי	ערך אדריכלי	מצב הנביעה	מפגעים ואיומים
עין כפירה	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין נטף	בנוני	אין	אין	אין	קיים	
עין נקופה (עין ג'מיל)	בנוני	אין	אין	בנוני	קיים	
עין נקעה	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	מאויים מכביש 1
עין מוצא	גבוה	גבוה	גבוה	בנוני	קיים	מאויים מגשר מוצא
עין חמד	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין סטף, עין ביכורה	בנוני	נמוך	נמוך	נמוך	קיים	
עין צובה	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין ראפה	בינוני	בנוני	גבוה	בנוני	קיים	
עין לימור	גבוה	גבוה	בנוני	גבוה	קיים	מזבלה ועבודות פיתוח עפר
עין חנדק	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין שריג	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין אשקף	גבוה	בנוני	אין	בנוני	קיים	
עין אל חביס (בתוך מנזר יוחנן במדבר)	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	

שם המעיין	מצב השתמרות	פוטנציאל חפירה	ערך היסטורי-דתי	ערך אדריכלי	מצב הנביעה	מפגעים ואיומים
עינות עוזי (אבו ע'זי)	גבוה	בינוני	נמוכה	בנונית	קיים	
עין תמר	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עינות עמינדב	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין סעדים	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין קובי	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין מסלע	גבוה	גבוה	בנוני	בנוני	קיים	תוכנית מקב"ת
עין מנהר	גבוה	גבוה	נמוכה	גבוה	יבש	
עין יואל	בנוני	בנוני	בנוני	נמוכה	יבש	
עין אזן	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
מעיינות מטע - עין מטע	גבוה	גבוה	גבוה	בנוני	קיים	
מעיינות מטע - מעיין בתוך המושב	נמוכה	נמוך	נמוך	נמוך	קיים	
עין תנור	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין גרס תחתון	בנוני	נמוך	נמוך	נמוך	יבש	
עין גרס עליון	בינוני	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין גיורא	גבוה	גבוה	נמוך	בנוני	קיים	

שם המעיין	מצב השתמרות	פוטנציאל חפירה	ערך היסטורי-דתי	ערך אדריכלי	מצב הנביעה	מפגעים ואיומים
עין קטלב		נמוך	אין	אין	קיים	
עין דאר א שיח	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין אל בירכה (בין בר גיורא לנס הרים)	בנוני	בנוני	נמוך	בנוני	קיים	
עין שלמון					יבש	הבריכה הרוסה
עין דולב	בינוני	בינוני	בינוני	נמוך	נביעה עונתית	
עין יגור					יבש	
עין חוד (חרבת עיטאב)	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין הפירים	בינוני	בינוני	בינוני	בינוני	קיים	
עין סופלה	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין מרג' אל עין	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	ליד מחצבה
עין אל בלד: עליון (עין אל-מע'רה)					קיים	
עין אל בלד: תיכון (עין אל-דילבה)					קיים	
עין אל בלד: תחתון (עין איתמר)	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין טייסים	גבוה	בנוני	בנוני	גבוה	קיים	

שם המעיין	מצב השתמרות	פוטנציאל חפירה	ערך היסטורי-דתי	ערך אדריכלי	מצב הנביעה	מפגעים ואיומים
עין כסלון	בינוני	בינוני	בינוני	בינוני	קיים	
עין רזיאל (עין עופר)	בנוני	נמוך	נמוך		קיים	
אזור כסלון: עינות בוקר	בינוני			נמוך	קיים	
אזור כסלון: עין שיח אחמד			גבוה	גבוה	קיים	
עין ברושים – בית זית	נמוכה	בנוני	נמוך	בנוני	משתנה	
עין חרת	גבוה	בנוני	נמוך	בנוני	קיים	
עין עקור בנחל שורק	גבוה	גבוה	גבוה	גבוה	קיים	
עין זבוד ליד יד השמונה					יבש	
עין עלקת- ליד נוה אילן	בינוני			נמוך	קיים	
עין אבו גוש	בינוני	בינוני	גבוה	גבוה	קיים	
עין אל-קוף	גבוה	בינוני	בינוני	בינוני	קיים	
עין ספיר	גבוה	בינוני	גבוה	בינוני	קיים	
עין חילה	גבוה	גבוה	בינוני	בינוני	קיים	